QVATVOR
VIRTVTIBVS.

PETRI CARMELIANI
Hexastichon in dominici
Mancini de quatuor
cardineis virtutibus
libellum.

Qui cupit eximios mores, vitamque beatam
Noscere, Mancini carmina docta legat.
Cardineas libro virtutes quatuor uno
Is bene describit, moribus assimulans.
Mancino cedant Curius dantque Catones,
Edita vel quorum facta tacere prius.

LONDINI,
Ex Typographia E. P. Impensis
Societatis Stationariorum.
1638.
Cum privilegio.

Dominic[illegible]

Lectorem [illegible]

QVatuor astringit [illegible] libellus,
Perplacido ductu, perfacilique pede.
Pervius est rudibus pueris tenerique puellis,
Quos etiam mater fomite lactigalit.
Pervius & senibus, quos olim crassa vetustas
Eduxit, quando barbara lingua fuit.
Hunc matrona suas ancillas casta docere,
Hunc possit sponsæ vir recitare suæ.
Hic multum fugiat, non cædis conferat ulli,
Si quocunq; modo prima elementa sciat,
Noscere Parisii librum properate recentem,
Sanctius utilius hoc nihil esse potest.
Quid fieri deceat, docet hic, per tẽpora vitæ,
Et fieri ut possit hic quoque ritè docet,
Nec rogat hic pro se, lector te tradere nũmos,
Sed rogat ut videas, tunc habet ipse satis.
Sponte tamen si quis modico sibi cõparet ære,
Nil quicquam utilius credat habere domí:
Sin verba & sensus memori sub pectore cõdat,
Thesauros magnos intus habere putet.
Nil melius Latiis portat mercator ab oris,
Nil quicquam melius bibliopola tenet.

Vale.

DOMI-

DOMINICI MANCINI
in Librum de quatuor virtutibus ad *Fredericum Severinatem* Episcopum *Maliacensium* Præfatio incipit.

NOn mea fert ætas juveniles edere lusus,
Quósque solet vulgus commemorare jocos.
Non etenim salibus cani sunt mollibus apti,
Nec deceat juvenum tela movere senem.
Quam turpe est cano surgunt cui vellera mento,
Si pueris mixtus factet & ipse nuces?
Quam male conveniat teneros si laudet amores
Vel Cato, vel Curius Fabriciusve gravis?
Non homini cervix aliter concrescit equina,
Quam si non proprium sumpserit officium.
Non bene saltantis personam sustinet ille,
Compede qui longa comprimiturque gravi.
Quam merito volucres cornici illudere certent,
Si certet cygno, vel ptolomena tibi?
Non etiam sanctus, quo ascribor, postulat ordo.
Et votum, fidei religióque sacra.
Me nisi res sanctas perscribere, tum meditari,
Déque fide sancta, catholicáque loqui.
Cur etenim quisquam, sacris calóque dicatus,
A sacris mentem dimovet usque suam?
Militiæ ascriptus vir semper cogitat arma.
Mercator cupidus mente volutat opes.

Presbyter at debet vitiis indicere bellum,
Et populum summo conciliare Deo.
Debet & exemplis revocare, & voce ruentes:
Inq; suo stantes consolidare gradu.
Arcuisque lupos vigilans arcere rapaces:
Et circum semper advigilare gregem.
Fœdius haud quicquam quam si sit scurra sacerdos,
Aut si præduri militis arma gerat.
Sed non fœda minus res est, si moribus ipsis
Fabula sit vulgi ridiculumque caput.
Aut si continuæ rixæ, violentia, lites,
Iurgia, vis, fraudes, furta, rapina, placent:
Sed neque te quicquam mulcet Friderice legentem
Quod procul à sanctis moribus esse vides.
Nil etiam doctis jucundius aure capessis,
Quam tibi quod sancta charta ministrat opus.
Sic etenim mitis tua fert natura benigno
Sydere conjuncta, sydera siqua valent.
Sic studia exposcunt, juvenis quæ semper amasti:
Et quæ nunc doctus vel vehementer amas,
Sic etiam comitas doctorum juncta virorum,
Admonuit lateri nocte dieque tuo.
Hortatur veterum sic te monumenta tuorum,
Edidit innumeris quos Severina domus.
Denique res gestæ quondam, laudesque paternæ.
Semina virtutis sunt quoque magna tuæ,
Sed modo quæ gessit dux belli & pacis amator,
Virtutem faciunt illa vivere magis.
Incrementa velut præstant plantaribus imbres,
Aëre cum verno sole tepente cadunt.
Sic tu dum spectas virtutes ipse paternas,
Fomentum magnum das Frederice tuis.
Si quis gesta velit nunc me recentia patris:
Hæc ego dictorum me ratione negem.

Non

Non etenim possim paucis concludere verbis,
Tum neque narrandi commodus iste locus.
Nam propero primos quos cupi intendere cursus,
Vt dicam quare non ego scribo joco.
Scilicet haec causa est, humeris quod sarcina nostris,
Nec digna est sanctis auribus illa tuis.
Propterea, quantum potui graviora petivi,
Quaeque tuo possint aptius ora legi,
Quippe quod ardebam nostram te noscere mentem
Praestare & fidei in te monumenta meae:
Quatuor en scripsi virtutum munera versu,
Quae deceant homines quae probet ipse Deus.
Haec tibi conveniunt: haec sunt tibi debita tanquã,
Nuper de sancto fonte profecta tuo.
Tu, velut exemplar scriptorum & forma meorum,
Quod bene conscripsi, plenius ipse facis.
Haec alios, non te poterant mea scripta movere,
Scripta movent alios, tu mea scripta mones.
Et majora licet sacro sub pectore verses:
Nostra tamen legito, cum datur ipsa quies.
Non aquila aëreas semper petit ardua nubes,
Proxima sed terris illa aliquando volat.
Sic tu cum cessant graviores pectore curae,
Praesta aliquid Musis, carminibusque meis.
Laetabor tanto si nostra legantur ab ore,
Et fient lima si meliora tua:
Prima cavenda venit mater prudentia rerum,
Iustitia hinc lumen mox trahit alma suum,
Post animus, magnus dura omnia ferre paratus,
Scribitur, in fine mens moderata mihi,
Quatuor hae currum totidem fecere rotarum,
Quem si quis scandat, magnus & altus erit,
Nec minus a cunctis spectabitur ille triumphans,
Quam toto si quis victor in orbe foret.

Hunc currum vari reges egêre ducésque.
Rara etenim virtus esse quaterna solet.
Ergo recognosces tete, mea scripta legendo,
Te tanquam in speculo, dum legis ipse, vide.
Censor ades, nunquid properò dum fingere formam,
Mens bene quod vidit, est imitata manu.
Sed jam virtutum seriem narremus ab ortu:
Principiis notis, omnia clara magis.

Vale.

DE QUATUOR FONTIBUS HONESTATIS QVI A ratione habent originem.

PRincip'o omnipotens, cœlum terrámque creavit,
Et statuit propriis cuncta elementa locis.
Hinc cœlum ornavit stellis & gramine terras,
Aëra pennatis, pisce replevit aquas.
Inde hominem faciens similem sibi, subdidit illi
Omne animans terris imperiúmque dedit.
Hunc & participem rationis fecit, ut illa
Differat à reliquis dissociante feris.
Hic igitur tanto rationis munere fretus,
Scrutari incepit omnia mente sua.
At dum preteritis, quæ sunt præsentia nectit,
Qualia sint certo mente futura videt.
Propterea que parans illis quodcunque necesse est,
Prudentis meruit nomen habere viri.

Atque

Atque eadem ratio multos conjunxit in unum,
Colloquii caussa præsidiique simul,
Impulit & cœtus cogi, parere jubenti,
Vrbibus & pestis vivere lege viros,
Præcipuum in sobolem patribus generavit amorem,
Inque alios sicut sanguinis ordo jubet.
Hinc patres curant gnatos omni arte tueri,
Hinc gnati patres pro pietate colunt.
Hæc iter officiis homines certare vicissim,
Inque vicem adversis rebus adesse jubet.
Hæc inter populos, & reges fœdera nectit,
Hæc inter raros jungit amicitias.
Plus tamen officiis certant, opibusque ferendis,
Qui donante Deo, plus rationis habent.
Sic hominum comitas firmata, & viribus aucta est,
Sic aucta imperia munere justitiæ,
Præterea innata est ex hac ratione cupido
Mentibus, ut semper abdita nosse velint:
Vt rerum, simplexque bonum deprendere curent.
Et postquam norint, id vehementer ament,
Quippe quod est homini major non ulla voluptas
Illa, qua discit, continuéque sapit.
Sæpe igitur, veri sic fervet amore reperti
Mens, nihil ut duri respuat illa pati,
Casibus haud ullis, non ullo victa labore,
Pro vero est morti nescia terga dare.
Tertia sic virtus mens alta & magna vocata est:
Quæ semper custos simplicitatis adest.
Nec parva illa quidem vis est rationis habenda,
Per quam nos nimium cernere pulchra juvat.
Quantus inest ordo rebus vel quanta venustas,
Solus homo solers percipit atque videt.
Hanc igitur faciem mundi formamque decoram
Cum sapiens spectat, diligit atque probat.

Tum secum loquitur Quanto res pulchrior esset;
Si tantus nostris moribus ordo foret?
Propterea exemplo rerum componere mores
Nititur: atque animo tradere tale decus.
Ergo nihil sordu, nil & committere inepti
Providet: & nullam prorsus habere vitam.
Ne quid vel nimium faciat, vel pandere manum,
Sitque decus rebus, temporis, atque loci.
Denique sic animo virtus moderatio surgit:
Ordine que quarto communeranda loco est.
Quatuor has igitur partes comprendit honestum,
Quas omnes ratio conficit ipsa tibi.
Sed Deus hanc homini rationem contulit auctor.
Naturam vulgus dictitat esse deum.
Sive igitur placeat naturæ munera dici,
Sive dei, arbitrium, lector habeto tuum,
Hoc ego præstabo distincte ut singula tractem,
Primum & prudentis ordine munus erit.

De Prudentia.

PRimus honestatis locus est, disquirere quid sit
Verum vel falsum: quæ mala, quidq; bonum.
Hoc adeo est hominis naturæ & viribus aptum,
Nil magis ut proprium, nil deceátque magis.
Ducitur omnis enim mortalis amore scienti,
Prorsus ut ignotum nil velit esse sibi.
Omnia vestigat solers, & mente volutat:
Nam labi & falli, turpe, malúmque putat.
Est autem prudens quisquis decernit honestum
A turpi; ut tantum possit honesta sequi.

Hoc

Hoc non discernet nisi qui metitur idipsum,
Vt natura sua judicat & ratio.
Non, quæ quisque probat prudens ea recte probabit:
Sed, quæ judicio comprobat ipse suo,
Hoc sed judicium ratio damnata gubernet,
Pareat & sensus, ut puer atque comes.
Verùm, quo lumine rectum dignoscere possis,
Hic quæ perficies singula lector habes.
Imprimis igitur quisquis perquirit honestum,
In vita agnoscat esse cavenda duo.
Est unum nescire putet, quæ nescit; & illis
Hæreat ut veris credulus ipse sibi.
Plurima namque latent cæcis abstrusa latebris,
Quæ neque de facili quisque videre potest.
Ergo illis temere tu consentire cavelo,
Ne capiat facti te cito pœna tui,
Hic opus est studio, hic cura & tempore longo,
Hic quoque præceptor forte vocandus erit.
Proderit in multis simul experientia rerum,
Proderit & fidæ pectus amicitiæ,
Rebus in ambiguis partes scrutaberis ambas,
Vt quæcunque venit res, tibi tuta cadat.
Non satis est istam partem munire, vel illam,
Altera si restat debilis, atque vagans.
Non bene providit tantum, qui à dente colubri
Cavit, nam pariter cauda cavenda fuit.
Sic age, quod nunquam dicas, non ista putâram;
Non sine dedecore fertur id ore viri.
Nec te decipiat, quosdam quod decipit illud;
Dum quæcunque sua recta, & honesta putant.
Judicio addicti proprio, servique suorum
Errorum, credunt se nihil esse supra,
Avelli nequeunt ulla ratione, vel arte;
Judiciumque omni plus ratione valet,

Vt

Vt soliti patres gnatorum crimina sæpe
Laudare, & donis credere digna suis.
Vt qui fecit opus sculptor carmenque poëta,
Sæpe his Phidiacum spernit & arma virum:
Sic isti proprios mores venerantur, adorant,
Quæq; alii faciant, ut vitiosa premunt.
Quippe quod a rerum fastuntur amore suarum,
Nec nisi seipsos prorsus amare queunt.
Quicquid habent ipsi gemmas, aurumque licenter,
Tanquam vile lutum cuncta aliena ferunt.
His ratio explosa est, atque omnis quæstio veri:
Ii minime distant à pecore atque feris.
Quisquis naturæ quæ sunt communia non vult,
An partem è propriis præbeat ille bonis.
At si se talis casu subrepserit error,
Vt nimium tribuas partibus ipse tuis:
Tunc videas quæcumque tenent sanctique bonique,
Atque ea tu credas esse tenenda tibi.
Plus oculi cernunt multi sub luce serena,
Quam videt in tenebris unus ocellus iners.
At cum consilio constabunt omnia certo,
Tunc age mature: sit procul ipsa mora.
Sunt multi segnes, & lenti pondere fasti,
Consultent quamvis optima quæq; prius.
Ii neque censendi prudentes, namque relinquunt
Partem, quæ prima est, officiique caput,
Non aliter virides florescunt arbore rami,
Sic nequeant proprio tempore poma legi.
Nec secus in mediis se jactant agmina campis,
Si consecta manus nulla trophæa refert,
Sic etiam cultis mandantur semina sulcis,
Ni segetes tostas falce sonante metas,
Omnis enim sua laus virtutis facta requirit,
Nam sine re prodest consuluisse parum.

Non

Non tamen ille caret virtutis laude perenni,
Qui bona consultat, si gerere illa nequit.
Nam prohibet multos moribus, nam sæpe facultas
Consiliis rectis non sinit esse locum.
Philosophi pariter laudem famámque merentur,
Qui bene scribendo sæcula longa monent.
Est aliud vitium longum consumere tempus,
Et nimiis studiis ardua quæque sequi,
Difficiles etenim res quædam indaginis altæ:
Quæ tamen haud aliquid utilitatis habent.
Námque nihil fini prosunt, nec moribus ipsis:
Sollicitent animos nocte diéque licet.
Aut si vel recto possunt conducere fini:
Nec plusquam finis, sola petita juvant.
Quid prodest varios stellarum inquirere cursus?
Quid res & causas noscere, inepte, petis?
Quid cupis innumeras discendo amplectier artes
Et toto veros orbe referre situs?
Quid gaudes nodis cunctos vicisse sophistas?
Aut verbis totum detinuisse forum?
Si sapis, istorum nil quicquam pertinet ad te:
Simplicius multo est quod didicisse decet.
Vt recte vivas discas, moriaréque recte:
Hæc duo sunt nostra: Vivimus & morimur.
Est simplex studium ut recte versemur utroque,
Et facile est, quod nos munere utróque beet.
Ergo prius discas, quid te præstare beatum
Possit, & id toto pectore fige tuo.
Disce viam pariter, qua perveniatur ad illud,
Quam simul ingredere, perpetuóque tene.
Nempe viam multi perdiscunt tempore toto,
Non tamen amentes ingrediuntur iter.
Quid didicisse viam prodest, quum pergere nolis?
Turpior ignaro factus es ipse sciens.

Anne

Anne viam monstras aliis, tu devius erres?
Et moneas alios quod minus ipse facis?
Quam stultum est totas noctes vigilare, diésque
Nullius ut fructus sit pater ipse labor,
Sumimus incassum tempus discendo profecto
Actio ni sequitur mente, recepta prius.
Actio cum finis discendi debeat esse,
Plus pete, quam discas, ut sapienter agas.
Iure igitur miles reprendit philosophantem:
Gymna sio clamat dum nimis ille senex.
Inquit enim miles: Dico venerande magister,
Quid sibi clamores, verbáque vestra volunt?
A mane ad noctem miscetis jurgia, nullus
Est alii concors: hic ait, ille negat.
Respondit sapiens: O fili quærimus illam
Virtutem, hanc potuit quærere nemo satis,
Subrisit miles: Iam corvus jam moriturus:
Et néque dum virtus ipsa reperta tibi est?
Quando ergo uteris, quando tu præditus illa?
An tibi apud manes illius usus erit?
Disce igitur quantum possis præstare gerendo?
Et, quantum discis perfice réque gere.
Non latet id potius se offert quærentibus ultro:
Id poterit facili prendere quisque, manu,
Præterea officium rudentis noscitur illud:
Ordinis ut serves inter agenda modum,
Provideas primum, quæ sunt graviora, subinde
Constituas digno quæ leviora loco.
Non licet, ut spretis charatum conjuge natis,
Dum nimio studio quæris avarus opes.
Non animam perdas dum vis te reddere salvum,
Corpore plus anima nam pretiosa tua est.

De pueris cures, mancipijsq; tuis.

Nec licet vt vitam, simul reperiere salutem,

Qui

Quid tanti facias, animam quo perdere sperras.
Quæ merces animæ par queat esse tuæ?
Quis sibi præponat momento vivere parvo,
Æternum demens ut velit ille mori?
Nec nisi momentum dici tua vita meretur,
Sæcula si spectes & sine fine dies,
Fac, cui plus debes, cures plus reddere semper,
Ante tamen gratus omnia pone Deum.
Non licet officii memor ut videaris ab omni,
Immemor in Christum sis tamen ipse tuum.
Non solum aspicias præsentis gaudia vitæ,
Sed videas qualis vita futura tibi est.
Quid magis est hominis, quam voluere mente futura,
Ne quid contingat, quod gravitate premat.
At ventura quidem mors est, atque altera vita.
Quæ premet, aut nobis præmia grata dabit:
Quæ veniet, nullas habitura est tempore metas,
Sic mala perpetua, vel dabit illa bona.
Ast velut hæc umbra celerique simillima vento est,
Sic bona sive mala dat peritura brevi.
Hic locus est vitæ tantum dum vescimur aura;
Ius summum nobis altera vita feret.
Est satius placidos ad tempus ferre labores,
Supplicia æternis quàm tolerare rogis.
Molle jugum collo est si quod suscepimus ultra,
Invitis gravius sed patiemur onus.
Hic medicus Christus medicatur tristibus ægris.
Illic ut judex fronte verendus erit.
Non tua magna putes quæcunque caduca videbis,
Id pete quod durat perpetuumque manet.
Non etiam serves quæ sunt tibi mox peritura,
Ne tibi non prosint, si qua superfuerint.
Fac justè semper vivas: & junctus iniquis,
Non te commutes, quin magis aptus eris.

Tunc

Tunc vero aptus eris, cum jussum tendere ad illud,
Semper & ad tempus scis variare viam.
Sæpe via est duplex quæ ad metas ducit eosdem,
Altera nunc clausa est, altera aperta patet.
Vt manus in palmam modò se distendit, & aptat
In pugnum rursus, & tamen una manet;
Sic prudens semper justus permanserit idem,
Sed sumet vultus quos monet ipsa dies,
Non levis ut ventus, sed pro re mobilis adsit,
Constans; non durus, propositique tenax.
Nec cito credideris fuerint quæcunque relata:
Discutias omne, quod secus esse potest.
Fallitur & fallit facilis qui commodat aurem
Esse à prudente debet utrumq; procul.
Sæpe fiat verum, quod res conficta videtur,
Visaque res vera ficta reperta fuit,
Delituit verum quoties sub imagine falsi,
Et falsum veri imagine delituit.
Non propriis vultus semper mendacia gestat,
Sæpe & simplicitas creditur esse dolus.
Vtq; assentator frontem sibi fumit amici,
Sic qui recta monet sæpius hostis habet.
Non tibi de dubiis sententia certa feratur.
Sed suspensa quidem reddere verba potes.
Cum quicquam facies, imprimis mente volutâ,
Quantum est & quale, quod queat inde sequi.
Nil tibi sit subitum, nil aggrediare repente,
Sit res est durans, est patiensque mora.
Quod dubitas differ, melius suspende parumper
Quod geritur, donec tempore certus eris.
Præterea quicquid noscis non jure fuisse
Inceptum, debes desciuisse cito.
Si tibi suspicio fuerit sub pectore nata,
Ista quidem cesset, sed tamen omne cave.

In sermone tuo vel quæ sunt recta movebis:
Aut rectum quæres quod latuisse soles.
Ignotum rudibus mitis monstrabis, honestum
Præcipias illis quos tua cura regit.
At si solutus fueris sua damna dolentes.
Non tibi virtutis pars mediocris erit.
Laudabis parce, quam credas jure probari:
Parcius & damna, quem neque jure probes.
Qui nimium laudat, blandiri nempe videtur;
Qui nimium damnat, credita lingua mala est.
Quod verum est charo præferri debet amico:
Sit veri species inviolata tibi.
Discute quod possis cum vis promittere quicquam,
Postquam promissum est plenius ipse dabis.
Præteritum specta tempus, prænosce futurum:
Vt prudens peragas, non sine laude quod est.
Commoda providens simul & quæ damna sequantur,
Vt levius quicquid venerit inde feras.
Non tu semper opus facies, sed certa laboris
Sit requies, animi pars erit illa tui.
Non tamen in requie ludat tua dextra fritilla.
Sed studii cures te satiare cibis,
Segnitiem fugias, quando tu cumq; quiescis.
Versa aliquod mente tunc pietatis opus.
Aut animo tractes, quæcunq; negotia restant,
Plus etenim semper mens requieta videt:
Accelerat tardum, perplexum digerit omne,
Et durum mollit, aspera plana facit.
Nunquam prudentis mentem decet esse solutam
A gestis, quamvis dextera fessa vacet.
Quid peccent alii, non sit tibi maxima cura
Discere; quid peccas, sit tibi cura magis.
Discere semper ama, dimittas quærere quis sit
A quo perdiscas, sit didicisse satis.

Consilium

Consilium alterius de rebus concipe gestis;
Ex minimis etenim noscere magna potes.
Ætas prima monet, qualis sit quisque futurus;
Et reliquam vitam judicat una dies.
Non dicti, aut facti quisquam te moverit actor,
Sed tantum motus sit ratione rei,
Nec tibi plus placeas, quia multis fortè placebis:
Id spectta potius qualibus ipse places.
Illud fac queras, quod non reperire negatum est:
Et tenta ut discas, quod modo scire licet.
Illa etiam exoptes, quæ coram optare licebit;
Turpe est, quod nequeas, concupiisse palam.
Alta nimis caveas, ubi sit testante, tremendum,
Aut si descendas multa timenda putes.
Illuc intendas nervos, cunctósque laborei,
Quo si pervenias sit tibi parta quies,
Sunt quædam, merito quæ perquisisse pudebit,
Sed cum sat fuerit, est retinenda manus.
Cum tibi pro vita fuerit quæsita facultas,
Id queras pro quo vita tributa tibi est.
Non opibus multis fueris famulatus avarus,
Sed vitæ famulas semper habebis opes.
Quicquid non faceres, si præsens arbiter esset,
Non magis id facias, hoc quia teste caret.
Cum tibi ridebit vultu fortuna secundo,
Vtere consilio tunc magis atque magis;
Nam velut in lubrico nequeunt consistere plantæ,
Sic solet & fœlix perdere sæpe modum.
Nec magis à salsis navis gemit acta procellis,
Quam ratio in multa prosperitate gemat.
Propterea placidè dum spirant flatibus aurę,
Non quocúnque libet, sed loca tuta pete.
Sæpè mari placido scopuli latuêre sub unda,
Sæpéque per scopulos læsa carina fuit.

Æquora

Aquore tranquillo dum currunt turbasa plena,
Improvisa venit sæpè procellæ furens.
Fallere te nullus vult, qui tibi dura minatur,
Sed magis, ut caveas, turbidus ille monet:
Fallimur à placidis verbis, vultuque fereno.
Cum sæpido capimus sæpè venena cibo.
Sic solet arridens multis fortuna nocere,
In quos turbata non fuit illa potens.
Vir patuit prudens: sed jam nunc munera dicam,
Iustitiæ, per quam nectitur orbis amor.

De Iustitia.

Iustitia est quædam naturæ sanctio, multis:
Qua jubet ut prosis auxiliumque feras.
Inter mortales sic mutua vincula nectit,
Humanum ut servet sola, vel illa genus.
Utile, non quæras an sit quod jusserit illa,
Nam, quicquid jubeat, utile semper erit.
Iustitiæ primæ partes sunt, reddere honorem
Christo, qui nobis omnia, seque dedit.
Ergo, si quis erit gaudens cognomine justi,
Ille Deum inprimis relligiosus amet.
Sic amet ille Deum, quòd contra dignus amari,
Quòd sibi sit meritò gratia parta Dei.
Esse Deo gratus poterit, quicunque nocere
Vult nulli, & cunctis utilis esse cupit.
Sic Deus est homini, qui nulli lumina solis
Denegat in terris, sit licet usque malus.
Non plenè officium justi compleverit ille,
Qui nulli prodest, qui neque prorsus obest.

Quippe requirit opus, quid si laudabile, virtus
Non habet illa satis abstinuisse malis.
Non sumus ad nostra tantùm ipsi commoda nati:
Ferre alii gratam quisque tenetur opem.
Nati homines hominum causæ sunt (teste Platone)
Vt sese faciles ultro, citróque juvent.
Nec ratio est simplex, aut omnibus una juvandi,
Auxilii cuique propria causa data est.
Si nequeas opibus quenquam, rebúsque juvare,
Ast opera saltem, consilióque juves.
Quin etiam poteris fortis prohibere nocentes,
Ne lædant gravius vique dolísque bonos.
Nec minus hortando, solando, tumque monendo,
Iurgando & multos ipse juvare potes.
Sed gradus officiis dandis servandus, & ordo est,
Ordine nam cuncta splendidiora nitent.
Quippe Deo primum debet persolvere cultum,
Pene Deum, poscit patria prima locum.
Hinc gnatos, charósque tuos curare parentes:
Post tibi quos sanguis, quos quoque junxit amor.
Nec, quos paupertas, quos morbus, quósve senectus
Oppressit, spernas, sed miserere magis.
Inter & hos, si quos morum commendat honestas,
Hos oculis propius intueare tuis.
Sunt etiam, qui te quondam juvêre juvandi,
Sed referant fœnus tunc in amore vices.
Vt jubet Hesiodus, campos imitêre feraces,
Semina qui domino multiplicata ferunt.
Est tamen ut caveas, ne dum sis utilis uni,
Id damno alterius feceris, atque malo.
Provideas pariter, dum vis nimis esse benignus,
Ne tibi res desit, atque aliena petas:
Sæpe etenim censu consumpto prodigus omni,
Aut rapit, aut turpem contrahit ipse notam.

Na

Non etiam ut magnus fias, te dede rapinæ,
Nam neque quo regnes, jus violare licet.
Nec tantum à justo violentia longius absit,
Sed fraus, atque dolus debet abesse procul.
Vulpecula fraus est, vis est immanis leonis,
Vtraque sed justis est aliena viris.
Quin populo ex omni, nullus capitabor illo,
Qui lupus est intus, pelle videtur ovis.
Nec solum facto, fit sæpe injuria verbis,
Objectes si cui crimina falsa reo,
Quod verum est semper proferi, sempérque tuere.
Sic nihil ut vero tu venerere magis.
Nec verum credas violari posse jurando,
Quin sic religio est, tum violata fides.
Nam licet in testem non sit Deus ipse vocatus:
Attamen is custos, utróque testis adest.
Et si quando licet mentiri, forte licebit
Tantillum, ut vera sint manifesta magis.
Quique fidem ut servet, fuerit non vera locutus,
Forsitan est veniam dignus habere suam.
Est servanda fides sic, ut constantia semper
Adsit pollicitis, pactáque facta velis.
Sæpe tamen fateor tempus contingere posse,
Quod neque damnandum sit, violare fidem:
Vt quia promisi tibi quod non utile fiat,
Aut mihi plus noceat, quam tua facta juvent.
Theseus optasset, Neptunum pacta negare,
Cum traxit miserum curribus Hippolytum,
Non commissa sibi justu secreta loquatur,
Sed taceat quicquid non licet ore loqui.
Vocibus ambiguis litis non semina jactes,
Iudicium certum sed magis ore feras.
Aut potius taceas, cum non sit causa loquendi,
Sæpe sibi, atque aliis garrula lingua nocet.

Publica si quando tibi sit commissa potestas,
Aut si turba tuæ sit numerosa domi,
Corrige, quem facinus, quem reddit culpa nocentem
Non laus est lenis quod reputere nimis.
Nam peccare facit multos, qui ignoverit uni,
Dumque uni prodest, pluribus ille nocet.
Quicquid peccabunt multi, te dante favorem
Cunctorum jure es criminis ipse reus.
Sed favet is, si quis non punit crimina. Præses:
Iudicis est nimius virga benigna favor.
Subruit ille hominum cœtus, & subruit urbes,
Per quem justa malis æqua remissa fuit:
Subruit ut flammam qui multam spargit in ædes,
Aut removet portis, hoste premente feras.
Non erit hic lenis, civis Princepsue, vocandus,
Sed dici potius pestifer ille potest.
Non tamen in pœnis mensuram excedere fas est:
Est pulchrum rebus omnibus esse modum.
Supplicium sumens, non sis immitis & asper:
Lætus ut alterius tu videare malo.
Sed plecte invitus veluti sis tractus ad illud
Officium, & doleas tanta patrasse reum.
Quin quoque si plures eadem dat causa nocentes,
Non illum absolvas, hunc retinere velis.
Non pœna afficias hos, dum tu munere donas
Illos quos facinus arguit illud idem.
Improbitas eadem, pœnam patiatur eandem:
Nec genetrix hujus illius hostis eris.
Sic fertur solers quas nectit aranea telas.
Solum pro minimis fila parata feris.
Si venia crabro majoris ponderis, illis,
Perfringit telas, dilacerátque, leveis.
Involvunt minimas pendentia retia muscas
Quarum cum misero murmure visa perit.

Sic

Sic sol et & pauper puniri lege severa,
Si peccat: dives lege resixa fugit.
Si tibi deliquit quisquam, non ultio major
Delicta fuerit: sufficit esse parem.
Si tamen ignoscas, vindictaque nulla placebit,
Iustior es multo gratior atque Deo.
In famulos etiam justum servabis, & equum:
Iis justa impendas, nec nisi justa petas.
Hos credas fratres nobis natura creavit,
Vt sævire nefas latius esse putes.
Abjice, si graviter tibi peccant vel miserere,
Si leviter: sapiens quis queat esse satis?
Iustitiæ postquam fines referavimus ipsos,
Dicamus fortem, magnanimumque virum.

De Magnanimitate.

Magnanimum fatear, qui quo teneatur honestum
Vltro dura subit, qui neque sæva pavet,
Non timet hic homines, non & discrimina mortis,
Quidquid contingat, ferre paratus adest.
Non animum magnum possunt tormenta minæq;
Vnica sed ratio sancta movere potest,
Non tamen exposcit temerè discrimina, quanquam
Effugiat timidi nomen habere viri.
Stultius haud quidquam, quam sese offerre periclis:
Cum possit tuto non minus illud idem.
Est Nimium demens, tranquilla si quis in unda
Spumiferos æstus optet habere freti.
Qui patriam inculcat, violat qui publica jura:
Non vir magnanimus ille putandus erit,

Est audax potius temerarius, impius, amens:
Est quicquid possit lingua referre mali.
Nec vir fortis erit, quærens sua commoda: sed qui
Vim prohibet patriæ, nec facit ipse sua.
Nulla animi laus est, nulla est præstantia facti
Iustitia unde procul est patriæq; salus.
Nec nisi vir rectus, vir simplicitatis amicus,
Magnanimi, & fortis nomen habere potest.
Non te factorum delectet fama tuorum,
Sed per se placita sint benefacta tibi.
Magnanimus claris in gestis ponet honestum:
Et populi voces respicit ille parum.
Non magni est animi qui vulgi pendet ab ore,
Sed dare qui potuit, quod cupit ipse sibi.
Quiniminm tribuit titulis, & queritat illos,
Ille nimis vanus, & puerilis homo est.
Est animi inprimis magni res spernere cunctas
Externas, nimium quas rude vulgus amat.
Res humileis spernet, animus petit ardua, magnum
Quicquid habet tellus se putat esse minus:
Non oculus quicquid cernit, vel dextera tangit,
Sed quæ mente capit, ardua, & alta putat.
Qui spernit terras, animo cœlestia tangens,
Illo non ullus, ut puto major erit.
At qui magnus homo est, quisquis versatur in imis
Et neque de terra tollit ad alta caput?
Quis neget esse hominis magni, virtute mereri
Dignum cum summo rege tenere locum,
Ergo non magnus, sed maximus ille feretur,
Qui summi meruit aulicus esse dei.
Quis neget esse virum fortem qui viribus urbeis
Et longa magnas obsidione capit?
Ergo non fortis, sed erit fortissimus ille,
Qui sistet capta victor in arce poli.

Non

Non hominem magnum terrent quicunque labores,
Vt tandem absoluat, quod bene cœpit, opus,
Sic te non pigeat pulsare palatia cœli:
Vt referet facilis janitor ipse fores,
Non quenquam reuuit pulsantem janitor altus,
Et nulli non dat, si modo justa petit.
Quare age, non unquam tu brachia fessa remittas,
Quandoquidem uux te præmia certa manent.
Palmam fine feres, ad finem pergito: namque
Æquore decurso, digna corona datur.
Nec finem nimium tibi credas esse remotum,
Cum minimè reris sæpe propinquus adest.
Non animus magnus servit, sed liber ab omni
Est vitio, recti perpetuúsque comes:
Nec patitur luxus superet, turpísque libido:
Sed superat sensus fortior ipse suos.
Servitium majus non est, nec turpius ullum,
Quam quæ sub vitiis mens religata jacet.
Libertas animi vera est, quam nulla voluptas
Imperio cogit, servitióque premit:
Nil admiratur, nisi quod videatur honestum
Nil nisi quod semper, quod proprium que manet.
Casibus adversis constans succumbere nescit,
Tanquam si semper res sua salva foret.
Sed nihil adversi censebit maximus ille,
Omnia qui in mente credit habere bona.
Ille autem solus complectitur omnia mente,
Pectore cui Christus nocte diéque sedet.
Aspectum servat, gravitas quem vestit, & ornat:
Nec trepidat verbis, languidúsque sonat.
Non magni est torvos oculos, vultúsque minaces,
Sed magis est mitis frontis habere decus.
Non etenim fortis gestu, vultúque probatur:
Sed facto, atque animo sit mihi magnus homo.

Non quia tu populi vereare ferre repulsas,
Propterea res est publica agenda mihi.
Non patriam linquas, quia sit tibi pugna futura;
Non aliter fortis noscier ipse potes.
Preterea quem sacra fames, & forma movere
Cœperit, haud magnus, imo pusillus homo est,
Tormentet quamvis scelerata pecunia parvos,
Esse tamen magnis ille molesta nequit.
Nil minus est animo, nil est angustius illo,
Qui servit nummis, ensi dominantur opes.
Ille autem est fortis, qui scit contemnere pauper
Divitias animo non expiendo suo.
Aut si dives habet, quo sit partitur amicis
Subsidio ut multis gaudeat esse viris,
Quam vulgata viros inter sententia Pyrrhi est,
Cum redimit capto saucia Roma suos,
Inquit enim Pyrrhus pretium numerare volenti:
Non aurum posco, non mihi dona dabis,
Certemus ferro, non auro, cauponantes
Contrectare armum non decet arma viros.
Dignum rege quidem verbum genus Aacidarum,
Ostendit magnum viribus, atque animo.
Nec minor ipse animo (Curi Dentate) fuisti,
Cum tibi Samnites aurea dona darent:
Torrebas modicum rapas tu lentus ad ignem,
Explicuit Samnis cum sua dona cliens.
Malo equidem, dixti, figuli cumare catino,
Quam fulvis: tecum munera missa refer.
Non aurum volumus, potius sed habentibus aurum
Esse super volumus, hoc cupimusque magis.
Corpore fiunt etiam subeunda pericula rerum,
Sunt res difficiles, improbiorque labor.
Non tamen hæc temere, sed rectius ante videndum
Quid ratio assentit, quid sibi vana negat.

Non etenim tenuit sese majora, suisque
Viribus, ut cœptum turpe relinquat opus.
Sæpè nimis fidens sibi magna negotia sumit,
Quæ neque cum peragat, dedecus inde refert.
Attamen & caveat nimium dum providet omne,
Ne visus trepidam quærere velle fugam.
Nempe mori præstat, quam turpem vivere vitam,
Servitio mortem est anteferenda viris,
Non certes armis, nisi tum certare necesse est:
Namque ferum nimis est conseruisse manus,
Nunquam suscipias bellum nisi pacis amore:
Sed pax nil fraudis, nil habeatque doli.
Dignius in magno nihil est, quam parcere victis:
In quo naturæ convenit ille Dei.
Non tanta est laudis vi debellare superbos,
Quanta est clementem se, placidumque dare.
Inter Cæsareas virtutes prima refertur,
Quod placidus victis civibus ille fuit.
Magnanimum mitem fecit natura Leonem,
Prostratis pueris, exigaisque feris.
Non nisi prænonito dudum conflixeris hosti;
Namque animos timidos indicat ipse dolus.
Non odio quenquam, nec sis livore secutus,
Hoc etenim augustis mentibus esse solet.
Si quis te verbis, vel factis læsit iniquis,
Hunc tecum reputa nil nocuisse tibi:
Sed tantum mentem dicas habuisse nocendi,
Et mentem optatum non habuisse suum.
Nam nisi se lædit, certe non læditur ullis,
Namque alius mentem tangere nemo potest.
Cumque ulciscendi fuerit tibi facta potestas,
Hoc pro vindicta sit potuisse satis.
Vltio nulla quidem majori cedet honori,
Quàm tibi quæ spreta, quæque remissa fuit.

Occulto quenquam non carpes ipse susurro?
Sed si quem argueris, aggrediare palam.
Magnanimum faciet tantum mens conscia recti
Mens pura, & simplex, intemerata fides.
At trepidum facient sordes, & crimina vitæ,
Omnia tam metuit, quem sua vita premit.
Cor mundum nunquam corpet formidine tristi;
Nam quicunque sine est crimine, quid metuat?
An mortem? munus sibi quam natura paravit,
Per quam non dubius regna beata subit.
An vel supplicium? cujus non ille dolorem
Sentit, dum sanans vulnera Christus adest.
Quid timeat, quē Christus amat, quémq; ille tuetur?
Numina cui cœli cuncta benigna fauent?
Martyribus potuit quis quondam inferre timorem?
Vincere tam magnos qui potuere viros?
Non illos reges superarunt, nonque tyranni:
Non populi, admissæ nec valuere feræ.
Præsidibus coram juvenes, puerique senésque,
Et fragilis mulier non habuere metum.
Non arcus, non arma neci districta, rogúsque,
Non jaculis sævæ, verberibúsque manus,
Non carcer, non longa fames, tormenta, sitisque,
Non oleum, non pix, nonque fluenta maris.
Munera, nec regni partes, promissaque regum
Conjugia in turpem non pepulere fugam.
Nec tantum natos læti valuere parentes
Spectare in flammis, in crucibúsque suos.
Quin magis infanteis genetrix hortata tenellos,
Et frater fratrem, sponsaque chara virum.
Quis pios sanctos morientes dicere victos?
Victores potius morte fuere sua.
Fortius, aut majus nihil est quam vincere mundum
Vincere quam terras, & superare polos.

Nil

Nil pariter fœlix homini paritérque beatum:
Nil pariter dulce, quam tibi (Chriſte) mori.
Nec tantum gladio, ſed viui poſſumus ipſi,
Hoc tibi contempto corpore Chriſte mori.
Qui gladio moritur, tantum ſemel occidit ille,
Occidit hic ſæpe, qui ſua membra domat.
Nec datur hanc cunctis gladii contingere mortem.
Qui capiunt: laudis gratia ſumma dei eſt.
Quem fuerit Chriſtus dignatus morte perire
Conſimili, certe eſt proximus ille deo.
Iam ſatis in magnis animis verſata Thaleia es,
Nunc reliquum prōpera ſancta referre pede.

De Temperantia.

Diximus inuictas mentes, referre modeſtas,
Et locus, & tempus, propoſitúmque monet.
Quicohibet motus animi, ſeruatque decorum.
Dictis, & factis, is moderatus erit.
Ergo ut ſis talis tecum tua vota rependas.
Et bona perſequere, cætera miſſa face.
Sunt bona, quæ ſimplex tantum natura requirit,
Non ea quæ faſtus ambitioſque jubet,
Non eget hic multis, qui ſe poſſederit ipſum:
Qui ſe poſſideat, ſe putat eſſe ſatis.
Omnibus & rebus prædives ſemper, abundat,
Eſſe vel abſque opibus dicier ille nequit.
Nam ſe quiſque poteſt per ſe præſtare beatum,
Si modo poſſideat omne, quod intus habet,
Cui ſua non ſat ſunt, aliud ſed quærit extra,
Ille miſer ſemper, ſemper egenus erit.

Nam

Nam numero quamvis habeat sibi plurima divet,
Plura tamen multo semper habere cupit.
Sese autem totum, ni fallor, possidet ille,
Qui sane est mentis quique videnda videt.
Corpore cen totus censetur lumine cassus,
Omnia qui validus lutegra membra gerit.
Contra non totus censetur lumine cassus,
Nec si cui nasus, pesque manusque deest.
Sic etiam, si cui caligant lumina mentis,
Mersus in errores, non sibi totus adest;
Ergo habe te primum, nec res perquire remotas,
Pars tibi cum desit proxima quæque tua est.
Vt sese prudens habeat, de corpore morbos
Fellit, & assidue noxia cuncta cavet.
Quis nam consulto sumit, potatque venenum?
In foveam quisce præcipitanter agit?
Quin si quis biberit casu vel fraude cicutam,
Antidotum, medicos protinus ille petit.
Si cui crus fractum subito conducet aliptem,
Quin oculis lippis & medicina sua est.
Quod magis est dicam, claudus si incedit asellus
Continuo fabrum tu proprio ore vocas,
Cur quoque si morbus sensum, mentemque gravavit,
Non adhibes curam, respiciásque tibi.
Hoc etenim cura est major tibi mentis habenda,
Quo superet corpus nobilitate sua.
Quid juvat in tantos illam mersare labores?
Semper ut ancipiti se rotet illa malo?
Cur illam in flammis noctésque diésque fatigas,
Et perdis melius quod potiúsque tenes?
Impius es nimium, nimium crudelis, & asper,
In te qui propriis inficis ipse manus,
Quid tantis certas involvere retibus illam,
Scilicet unde volens explicuisse nequis?

En quatitur vigilans curis, quatiturque quiescens,
Acta velut stimulis irrequieta furit.
Tu tanquam tortor tanquam Bellone flagello
Persequeris sævus, illa misella fugit.
Nonne foret satius de corpore perdere dextrum,
Quam partem cujus viribus ipse sapis?
Quam partem, è summo quæ est tibi tradita cælo,
Qua sine cum reliquis annumerere feris?
O tibi quam falsa est spes vivo, & funere functo,
Si vitæ & mortis dux tuus æger abest.
Sunt ergo imprimis morbi de mente fugandi,
Quod tibi sis totus deficiatque nihil,
Hanc tu per salubres, & rectos dirige calleis.
Sana tibi officium præstat ut ipsa suum.
Sed ne te longum teneam charissime Lector,
Officium sanæ mentis id esse puta:
Vt tantum speret quod possit tempore in omni,
Quodque sit immensum, vel sine fine bonum:
Vt timeat quidquid possit sine fine nocere,
In quo non adsit qui ferat ullus opem.
Omnibus ut studiis solers ea gaudia quærat.
Quæ nullus morbus frangere visque potest.
Vt doleat solum damnum, quod nulla voluptas
Consequitur, vel quo vita salúsque perit.
Cætera nil pendas, nisi quantum penditur usus
Hospitii, unde parat hospes abire cito.
Quin ea tu pondus credas, morbósque gravanteis.
Quæ te vel perimunt, vel remorantur iter.
Debet onus, morbúmque simul vitare viator,
Vt peragat cœptam, quam cupit ire, viam.
Est via, qua gradimur vita hæc: erit altera vera
Patria, perpetuum vel dabit exilium.
Si patria, ad Charos proavos, charósque parentes
Ibimus, ut constet omnibus una quies:

Sin

Sin vero exilium capiet nos ultima labes,
Accipiet fletus, perpetuúsque rogus.
In patriam redeunt, qui freti numere sane
Mentis ab adversis se explicuere malis:
Exilium contra subeunt, qui erroribus acti,
Vertere se ad verum non potuere bonum.
Mens errat, quoties ratio non imperat, & cum,
Quæ bona sunt, cernit, deteriora sequens.
Sed nimium huimus digressi, jámque redire,
Causa monet, nostrum propositúmque sequi,
Inceptum fuerat nostrum, moderatio motus:
Quodque nitet rebus, conspicitúrque decus,
Hac in re noster sermo versabitur omnis,
Tum liquidò, quantum nostra Thaleia potest.
In primis igitur studeas servare decorum,
Vis magna officiis ejus inesse solet.
Dicitur id duplex, cum quoddam sit moderantis,
Quoddam commune, quod generale magis.
Quod commune ferunt, est quod comitetur honestum,
Omne & inest illis, nec valet esse sine.
Hoc magis apparens oculis simul auribus exstat,
Hoc sine nil rectum, nil reor esse bonum.
Non aliud fuerit quam convenientia rerum,
Quas homines recte, vel sapienter agunt.
Et velut in toto confusa est corpore forma,
Nec tamen est corpus, sed magis id quod inest.
Sic etiam recto censetur inesse decorum,
Quod rectum exornat, quodque videre juvat,
Sic monet hoc animos, oculos ut forma venusta
Corporis oblectat, detinet, atque movet.
Aptius id cernas interno lumine mentis,
Quam verbo aut calamis id reserare queam.
Sed decus est aliud, quod partem spectat honesti
Quæ propriis motus temperat, atque regit.

Hoc

Hoc habitu, gestu, mensura, voce, pudore,
Est positum, in cultu, tempore, tumque loco.
Hoc facit ut placeas, gratus sis omnibus unus,
In populum de te fama pervenit ea.
Nec spernas, populus de te quid sentiat omnis:
Est grave cunctorum spernere judicium.
Judicio in servi populi: namque esse superbus
Creditur is, solus qui sua facta probat.
Offendunt animos hominum deformia quædam,
Vt violant corpus spicula missa manu.
Qui tamen offendunt, hos dicimus inverecundos;
Dicimus injustos qui violenta movent.
Corporis haud tantum servandum crede decorum,
Est animi interius sed magis, atque magis.
Ast animum poterit componere quisque decenter
Imperium ratio si tenet ipsa suum:
Aut si dejecta est propria de sede, resumit
Confestim solitum, quo sedet illa, sacrum.
Hic primum turpi tu te servabis ab ira,
Deformat vultum quæ simul, atque animum.
Turpius irato quid possis cernere vultu,
Cum fluit à rabido spumeus ore liquor?
Sic despumat aper cinctus latrante caterva,
Sic etiam frenis exagitatus equus.
Non hominem dicas, fervens quem concitat ira,
In Furias versum incipit esse feras.
Consilium perdit, tanquam furiosus, & amens;
Pœnitet hunc facti protinus inde sui.
Qua pestem hanc fugias, tecum meditabere antè.
Vt constes, si te causa furoris adit.
In specula tanquam vigilat, qui prævidet hostes;
Sic vigila, incauto ne ruat ira tibi.
Egrediensque domum tanquam certamen adires,
Limine sub primo providus arma cape.

Teque

Téque para, ſic ut timeas ne ſorte latrones,
Aut tibi non viſus hoſtis obeſſe queat,
Si tamen incautus facris prolapſus in iram,
Ne tuleris merſum te jaciuſſe diu.
Interea nullo ſumas de crimine pœnas,
In pœnis vllum non habet ira modum,
Sæviciam nimiam tu deteſtabere ſemper:
Et modicas pœnas tu pius vltor ames.
Præcipuè dilectis genitor ſi aſſtigit alumnos,
Cùm modica in natos pœna ſit apta patris.
Ad veniam pronum cùm te natura crearit,
Siluęſtres crudus non imitère feras.
Eſt quoque vitandus motus contrarius irę,
Qui ſemper ludo vertitur, inque joco.
Non nos ad ludos genuit natura jocóſque,
Sed multò gravius illa requirit opus.
Vtilis in dictis, ſis pluſquam voce facetus;
Seria ſint crebrò, varior ipſe jocus.
Non tamen illa vetat nos ludere, nónque jocari:
Sed jubet in rebus omnibus eſſe modum.
Non decet, ut tanquam durus fugiaris & aſper;
Nec quoque contemptus ſis levitate tua.
Gloria non ludo tibi ſit quæſita, jocóque,
Vt tota fias ludius urbe vagus.
Vt licuit feſſis vires reparare quietę,
Sic ſalibus variis te recreare licet,
Cúmque jocum miſces, ſit ſic moderabere dictis,
Ne facile ex ipſa tu gravitate cadas.
Sit jocus ingenuus moderatus, ſit verecundus,
In quo vel multum luceat ingenium.
Ergo ubi tempus erit, non tanquam ſcurra volabis,
Sint ſalibus pondus, geſtus & ipſe gravis.
Vox tua non nimio fuerit clamore ſoluta,
Nec citus inteſſus, cuique timultus ineſt.

Non

Non lædant quenquam, caveas, tua verba jocosa
Contristent nullum, sint sine dente sales.
Nec ridere vetant quenquam mea scripta modeste,
Sed nimium risum forma decora vetat.
Turpis enim risus nimius, nam fusus ubique;
Quid pueri, & fructus, quid mulieris habet.
Est odio dignus, qui furtum riserit, & qui
De damno alterius solverit ora jocans.
In ludis vites, quo quæstus quæritur, & quo
Iacturam nimiam temporis ipse facis.
Si fueris juvenis, ludum tibi quære laboris,
Qui causam præstet, quem moderare tamen:
Ludere nonnunquam vidi, nec perdere tempus
Egregium digna cum gravitate senem.
Nec juvenem vidi nimio se dedere ludo,
De quo præcipui spes sit habenda boni,
Sit tibi congressus cum doctis, cumque peritis,
Cum studio lassus, te recreare cupis.
Ingenii vires auget meditatio, gressus
Incolumes artus non minus ille facit.
Sentiat & frænum Veneris, cibique voluptas,
Ne quantum libuit sit spatiata procul.
Qui nimis indulget Veneri, parètque palato,
Re pecus est, tantum nomine dictus homo.
Quisque Cupidineas poterit compescere flammas,
Qui fomenta rogis abstulit apta suis,
Quique nihil volvens animo, quod concitet ignem,
Nec nisi servata sobrietate bibit.
In pugnam dubii noli prodire duelli,
Cum Venere & mensa prælia inire cave.
Nec tentare velis quàm sobrius, atque pudicus,
Cum Thais & mensa sit tibi structa propè.
Difficile est, flammam non se inclinare repentè,
Proxima cum rapido sit sita stupa rogo.

Turpia quo vincas, fac certes eminus illis,
Fac tua ne subeat tecta petulca cohors.
Ne veniant intro, cum vectibus obstrue portas,
Non tutum est illis conseruisse manus.
Non sine te visto, credas, in fine recedent,
Ipse triumphatus, & spoliatus eris.
Quæritur hac in re solum fugiendo triumphus,
Quod mirere magis, est data palma fugæ.
Denique captivus si forte cupidinis ires,
Te propere redimas, quam minimo ære potes.
Excute de miseris laqueos cervicibus ipsos:
Vim facies, fugies, est mora plena mali,
Nam quicunque sivt Veneri blanditus, ab illa
Durius affectis ignibus esse solet.
Cumque homo sis, certe divinæ mentis imago,
Vt Deus a carne est, sic procul esse stude.
Quamvis clam pecces, semper tamen est tibi testis
Cur alium, quam te, tu vereare magis?
Qui latitant intus, motus depone decoros,
Nec minus id cures, ii quia forte latent,
Nemque parum refert, quod nemo perspicit illos
Quos tacito tecum nocte dieque vides.
Omnibus est vitio Veneris damnosa libido,
Sed nihil in senibus fœdius esse potest.
Præterea senibus nimirum convenit illud,
Exemplo ut juvenes, consiliisque regant;
Se præstant tales coram sermonibus illis,
Vt possint multo semper honore coli.
Hoc solo quondam fuerat veneranda senectus,
Hoc solo antiquos ii coluere patres.
Sed contra juvenes senium venerentur, honorent,
Sint comites longæ subsidiumque viæ.
Curia si posset, seu sacræ festa diei,
Hærebit senibus officiosa cohors:

Ex quibus optabunt, cujus præcepta sequantur,
Gesta simul cujus sint imitanda magis.
Est (fateor) magnum signum virtutis in illo
Obsequio gaudet qui celebrare senem.
Confirmet juvenum labor & patientia corpus:
Arcendi à venere sunt, nimióque mero.
Sintque cibi viles positi, vulgataque mensa:
Nam tantum venter, non saturanda gula est.
Non epulas juveni mittat famosa popina,
Sed quas decoxit parca coquina patris.
Sed neque desidiæ dederint se ætate senili:
Quis negat a senibus plurima posse geri?
Aut leget, aut scribet, cum primum ex æde reversus
Sacra, ubi jam primo Sole oriente fuit.
Aut puer addiscat, tum plurima corde reponat,
Nam facile est puerum cogere ferre jugum.
Ne cures sensus si non percepit ad unguem,
Cum recitat multos ordine mente libros.
Nam sparsum in terra semen, producere germen,
Differt per menses, & tamen inde feret.
Interea terræ matris nutritur in alvo:
Cui tacito vires suggerit illa suas,
Sic puer à teneris quæcunque acceperit annis,
Reddere jam fructus sentiet illa senex:
Sit tibi conveniens cultus gravitatéque dignus,
Nec retegat vestis, quod tibi corde latet.
Vestis enim multos molles detexit: & intus
Innatum prodit, quod latet ulcus iners.
Quæ rubet in summo Carnis vesica pusilla,
Est index infra sanguinis illa mali.
Delicias potius credas mulieribus aptas,
Quamvis, nec nimias in muliere probem,
Quare deliciæ si sint, non mollis inhære,
Nec, si, non fuerint, anxius ipse pete.

Fœmineos cultus & gestus sumere molles,
Vir putet indignum ridiculumque sibi.
Quid magis est contra naturam, sive decorum?
Quam sub fœminea vivere veste virum?
Sorde tamen careas, ne tu videaris agrestis:
Mollitiem pariter, duritiemque fuge.
Sis pauper quamvis, tu munde vivere debes:
Nam neque, qui pauper sordidus esse licet.
Nec qui te mollem prohibet, te suadet agrestem
Et durum: quod sit inter utrumque probat.
Dedecet, extremis nimium quodcunque propinquat:
Est laudi, centrum quod mediumque tenet.
Simplicitas mensæ placeat, non arte parata,
Quæ possit tantum tollere parca famem.
Sufficiens victus tibi sit, nec præbeat ullam
Mensa voluptatem, sed tibi nuda cibum.
Excitet ipsa fames jejunum langa palatum,
Non sapor inventus mulceat arte gulam.
Fercula non numeres, ejus sed posce salubres,
Et placeat quæ olim cœna placebat avis.
Nec magni esse puta, quod gloriæ parva culina
Sit tibi, sed potius sobrietate stude.
Nec tam parcus eris, fubeas quod nomen avari,
Et fias vulgi fabula trita tui.
In minimis rebus ne cures figere leges,
Lætitiæ ut nullus sit datus usque locus,
Nam res parva quidem permagnum dedecus adfert.
Et tamen illa nihil utilitatis habet.
At cum sint multæ partes, causæque decori,
Præcipua est scimus quæ variare vices.
Non est semper idem, sed quoque tempore honestum
Vt Proteus multas vertitur in facies.
Quidquid enim juvenem decuit, puerumque, tenellum,
Non eadem possunt illa decere senem.

Conditio

Conditio, officium, tempus distinguit, & ætas
Vt modo quod decuit, nunc tibi turpe putes.
Iamque magistratus, modo quod privatus agebas,
Desum: nunc aliud publica causa monet.
Quæ fuerant medijs tibi verba fori ciet castris,
Vrbe morans mitte, respuit illa togæ.
Si studijs agrum juvenilibus ipse senescens,
Scito quod officium deseris omne tuum.
Si neque mutavit mores provecta senectus,
Vt tetrum monstrum diffugienda tua est.
Optasti juvenis pertingere adusque senectam,
At nunc optanda est altera vita seni.
Ridendus senior pueri qui suscipit artes,
Tanquam si in cunis nunc recubare velit.
Aspice quam differs alium ut veste sacerdos,
Tantum differre moribus ipse velis.
Et quo major apex ornat tua tempora, tanto
Est morum cura major habenda tibi.
Non facias ut quisque facit, cum non tibi quisque
Collatus fuerit: perfice magus opus.
Si leo sis factus, mores assume leonis,
Non ultra mores muris habere licet.
Cumq; oculos Aquile dederit tibi Christus in altum
Suspice, nec pergas vertere talpa solum.
Cum fueras miles, castrorum tela movebas,
Nunc Christi miles, accipe tela, cruces.
Cum medicum gereres, curabas corpora morbis:
Nunc debes factus pascere pastor oves.
Advigilans nostris pastor custodit ovile,
Ne pecudes perdat vis rabiosa lupi,
Nec satis est sese pastorem reddere salvum,
Sed debet salvum reddere & ipse gregem.
At qui rem proprij vitam contemnit ovilis,
Amotus proprio jure erit ille grege.

Pastores ovium multi sese esse fatentur,
Sortiti falso nomina tanta sibi.
Nam neque jejuni curam medeantur ovilis,
Nec quoque, si cupiant, munera ferre sciunt.
Quin satur est pastor varus, licet omnia plene
Suppeditet stomacho luxuriosa gula.
Adde etiam, nulla careas ut parte decori:
Prospice, persona quae magis apta decet.
Est alii laudi, vultum servare severum:
Asti alii laeta frons magis apta sedet
Si velit hic tristem se reddere, fiet ineptus:
Si velit ille hilarem, non magis aptus erit.
Est alius laevis, facilis, sermone facetus.
Hic quoque tristitiae possit habere nihil.
Hic simplex, veri, & recti sit semper amicus,
Hic nisi cum multa nesciat arte loqui.
Quisque igitur teneat, sibi quod natura secundet;
Si modo nil vitii, nil fovet ille mali.
Est operae pretium doctos spectare colonos,
Semina qui reddunt congrua cuique solo:
Agricola in primis naturam quaerit agelli,
Inserit hic plantas, quas regio ipsa cupit.
Collibus insigit vites, in vallibus Almos,
In siccis melius crescit oliva locis.
Frigida castaneis sunt pinguia consita malis,
Littoribus Myrtus, citera poma virent.
Gaudet monte Pyrus, sed crescit aquatica lothos,
Et platanus riguis maxima crescit aquis.
Ergo tuam noscas naturam, hierebis & illi
Sedulus, ut praestes, nam sua quemque decent.
Ingenii splendore tui nitere labora,
Et tibi non plures sint aliena tuis,
Non bene divinat, quod quis sortitur ab astris,
Nec facile acquiret, quod sibi stella negat.

Quando

Quando metum cervus deponet? quando Leonem
Non timeat Taurus? agnaque parva Lupum?
Quando vel assuetam mittet vulpecula fraudem?
Aut erit auritus absque timore Lepus?
Non unquam mergens se mergere desinit undis:
Non caute & corvus, ut modulatur olor.
Caprea non silvas, non linquet rana paludem,
Non gemitum turtur arbore mæsta canens,
Non aliter cupimus quidquam renuente Minerva,
Quam nauta adverso flumine ferre ratem.
Qui trahit adversis navem currentibus undis,
Gaudere optatis non solet ille diu.
Quippe quod amissis superant labore lacertis,
Rejicitur præceps deteriore loco.
Sic sua qui spernit, captans aliena frequenter,
Amittens propria, non aliena capit.
Quique unum retinet, aliud studiosius optat,
Sæpe hic delusus stultus utraque caret.
At si te munus Prætoris, sive Tribuni
Officium ignotum forte subire jubet:
Vt quia verba foro tibi sint facienda diserte,
Cum neque sis Rhetor Grammaticusque minus,
Tunc causam meditare prius, citare peritus,
Quod nescis discas, suppleat ille labor.
Vt si non possis nomen, laudemque referre,
Non referas saltem, dedecus, atque notam.
Quæ semel est autem vivendi forma recepta,
Hanc serves, temere nec variare velis.
Si tamen est ratio mutandi & perferat ætas,
Fac mutans doceas, quod ratione facis.
Non levis ut ventus, sed pro re mobilis adsis,
Constans, non durus, propositique tenax.
Nam variare genus vitæ, levitatis habetur,
Si temere, levitas non leve crimen erit.

Tunc quoque paulatim mutes: nam facta reprehensa
Versio non hominum suspitione caret.
Ipse magistratus cum sis, tunc exue mentem
Privatam, populi te caput esse putes.
Per te tunc populus loquitur, sentitque videtque,
Vtile quod fuerit omnibus ergo vide.
Publica privatis præferri commoda debent,
Iuridicus debet immemor esse sui.
Tum decus observes quod majestate verenda
Sit dignum; mutes os habitumque tuum.
Multa quidem Prætor prohibet, sic plurima Consul,
Quæ neque privato sunt prohibenda viro.
Multa etiam damnare solet tempusque locusque:
Quæ neque sunt alio tempore digna nota.
Iure gravis meritò Sophoclem collega Periclis,
Quod puerum inspexit dum sacra jura daret,
Si fecisset idem campo, mediaque palestra,
Causa fuit jurgi nulla Pericle tibi.
Ergo velut citharæ contordant ordine nervi,
Vt cupidas aures mulceat arte sonus:
Sic tempus, persona, locus concordet & ætas.
Officii ut species, eniteatque decus.
Est quoque privati civis cum civibus æque
Vivere, nec [illegible]os subdere velle suos.
Nec tamen inferius patiatur subditus esse,
Cum quo jura volunt vivere lege pari.
Non adeo simplex, ut contemnatur ab ullo,
Dumque velis lenis, languidus esse cave.
Non cuiquam visus sis ambitiosus & audax:
Fac te submittas, non tamen abjicias.
Æquus eris paribus, sed nec contemne minores;
Majores æqua tu quoque mente cole.
Non tamen hos metuas multa formidine tristis,
Nam quicunque sine est crimine, non metuit.

O quantum debes, turpi tu labe carere,
Res sola hæc homines absque timore facit.
Factio non placeat; communis pacis amator
Consule tranquillæ, perpetuæque rei.
Qui bene gesserunt jam publica munera, vel qui
Nunc præsunt, merito semper honore cole.
Quos quoque vulgavit virtutis nomen, honora;
Pulchrum est & natis esse in honore patres.
Ipse peregrina si fortè moraris in urbe,
Nullius urbanæ sit tibi cura rei,
Sed tantùm proprii maneat tibi cura negoti,
Ne tibi quis dicat, advena vade foras.
Sed neque tu debes peregrinos spernere civis,
Accipias quenquam mitis in urbe tua.
Durus in externos, hominem sese exuit omnem,
Et versum in sævam se probat esse feram.
Non alia causa vertit sua membra Lycaon,
Quàm quod in externos sævus & asper erat.
Omne tibi credas quod sit tolerabile pondus,
Sed quod turpe gravat, non tolerabile erit:
Turpe gravat, quidquid mores subvertit honestos,
Et quidquid famæ te facit esse malæ.
Turpia naturæ celabis membra verendæ,
Nam natura, tegens illa, magistra tua est.
Histrio, qui in scenam vadit, sibi subliger aptat,
Ne prodat quidquid lex verecunda tegit.
Non igitur tuleris quod te verecundior is sit
Scænicus, impunè cui, licet esse malo.
Nec Cynicis credas, quibus omnia nomina honesta,
Turpia sed caveas dicere verba palam.
Turpibus abstineas dictis, graviora loquutus,
Turpia jacturam dicta pudoris habent.
Sit tibi circuitus, cum dicere postulat usus,
Mens etenim, & lingua debet honesta loqui.

Turpia

Turpia nam subeant dicta ad penetralia mentis,
Sollicitántque animum, quem, tenet altè qui est.
Tanque ea tu spernas, quam res magè spernis olenti
Quam spernis lubricam progrediendo locum.
Nam quod olet, nares lædit, via lubrica plantas,
Sed lædunt mores turpia verba bonos.
De quæ nil didicit quisquam, non arte loquatur;
Nam sæpè est præceps, qui sua dicta neget.
Græca parum doctus non differat ore Latinus,
Virgilii interpres nec quoque Græcus erit.
Qui studuit leges, dimittat de medicinis
Dicere, cui tantum nescia credat anus.
Prætereà incessu sua debet inesse venustas,
Cum pateat semper omnibus ille palam.
Sæpè etenim incessus graviter censetur; ab illo
Namque animi mores sæpè videre potes.
Non igitur lentus, non sit festinus ametur,
Quem neutra in parte dicimus esse nimis.
Non placet incedas, sicut qui fercula portant,
Nec sicut solita est tradita sponsa viro.
Non tamen ut nimio cursu defessus anheles,
Aut capite incurvo præcipitatus eas.
Nec minus in verbis speciem formámque decori
Invenies, laudem ferre loquendo potes.
Dum loqueris socios inter, cárosque sodaleis,
Tunc insit sermo pressior ille tuo.
At cum verba foro facies, contentio major,
Nisibus inque auras vox tua missa fluat.
Verba tamen studeas præclara exprómere voci,
Claram naturæ tum tua cura dabit.
Seria si tractas, vultus assume severos,
Si levius quidquam, sit tibi fronte lepos.
Iudicio fueris plusquam, sermone severus,
Sit tibi, quam vultus, vita severa magis.

Sit sale conditus sermo, cedasque libenter
Consorti, & vinci sepe putato decus.
Veridicus fueris, nulli tua verba secundent:
Sed tamen hac in re debet inesse modus,
Nam satis est certè, te dissentire, fateri:
Cui non consentis desine turpe loqui.
Auscultà socios, cum sis tua verba loquutus:
Te solum turpe est omnia velle loqui.
Si quis contendat (vel falsum) crede protervè,
Iurgia ne fortè sint iniunda tibi.
Non ideo turbes alios audire volentes,
Hoc, quia delectent te referenda parum.
Quin patiens alios audi quæcunque loquentes,
Exeat & sermo ratior ore tuo.
Si juvat aut tristem te fronte, vel esse severum,
Non damnes illos quos juvat esse bilareis.
Sit tibi contemptus nemo, quia purior ille est:
Consilio & facto sed magis ipse juva.
Dum loqueris, caveas, ne sermo lapsus ab ore,
Indicet id morbi, quod tibi corde latet.
Non quenquam carpes absentem: namque videbis
Proditor incauti cædere terga viri.
Sed spectes etiam, ne sis te carpere visus
Dum damnas illos, quos imitare viros.
Quoscunque alloqueris, fac ut digneris honore,
Nec minimum è plebe spernere visus eris.
Quin potius studeas, omnes videaris amare:
Nam verè id fertur, non nisi amatus amat.
Cunctorum placidis iniunda est gratia verbis.
Et servanda vetus semper amicitia est.
Non quenquam interrogas ævi, neque voce minaci:
Responsum mitis, tu facilisque dabis.
Non nimis extollas quenquam, nec presseris ullum
Laudibus & vitiis: adsit utrisque modus.

Sic

Sic lauda aut damna, ne possit dicere quisquam,
Iudicii minimum vel bonitatis habes.
Insuper idcirco non delectabere lingua,
Vulnus in absentes ut jaculare viros.
Quisque quòd absentis carpentem signat, & edit
Dum putat absenti non secus esse sibi.
Non tibi blandiri quenquam putare, nec ulli
Tu blanditus eris: error uterque gravis.
Blanditus caveas, quod tu mercaris amicos,
Sed neque blanditus te magis ullus emat.
Non plus esse putes, si te quis laudat iniquus,
Quam tibi si causa laudis iniqua foret.
Adscribe ad laudem veram maledicta malorum,
Summa etenim laus est, displicuisse malis.
Difficile est blandis verbis occludier aureis,
Egregium inprimis idque refertur opus.
Non puto Syrenas alias, quas sprevit Vlysses:
Quam blandas linguas: sunt ea monstra satis.
Semper blanda magis, quam tu maledicta timebis.
Nam vitia ostendunt hæc magis, illa tegunt.
Quem sentit morbum, medicari enititur æger:
At quem non sentit, negligit, unde perit.
Quod patet exteriùs, facile est curabile, vulnus.
Philleridem fallet, quod latet interius.
Non aliud, quam si studeas in plebe videri.
Sed neque, quod non es finxeris esse tibi.
Non etiam referas tua fortia facta, genusque,
Et proavos, quidquid nobilitatis habes.
Non decet ut laudum quisquam sit præco suarum.
Nec decet alterius flemmata voce premat.
Alterius famæ dictis non lividus obstes,
Cantator facti sis minus ipse tui.
Vt sapiens nullus populo sua crimina vulgat,
Sic neque virtutes prædicat ille suas.

Nam

Nam laus, ut fertur, proprio sordescit ab ore,
præsertim falsa, milite digna levi,
Sed magis id facito, quo tu referaris ab omni,
Ductus in exemplum posteritate tua,
At sua qui fatuus divulgat crimina multis,
Omnibus hic jure creditur esse furens.
Et seu falsa ferat de se, seu crimina vera,
Dignior est pœna, dignior ille cruce.
Si tamen acciderit, quod sis ignotus, & ipse
Sint tua, tunc, parcus illa refere potes;
Fac noscant homines fuerit tibi si qua facultas,
Ne tamen iis fiat illa molesta vide.
Nemo etenim accensam posuit sub corbe lucernam,
Aut oculos propius, quam decet esse, locat,
Gloria nam studio non est tibi vana petenda,
Non sapit is, si cui gloria vana placet.
At vana est omnis: quia quidquid gessimus ipsi,
Non nos, sed summus dux fuit ipse Deus.
Propterea est omnis cœlesti debita Patri
Gloria, sic Christi dicere sponsa docet.
Immeritis igitur nobis est si qua tributa.
Hæc poterit vana dicier, atque levis.
At si quem objurges, cura ne Fercitus ira
Sis visus, sed quod doctus amore facis.
Sæpe nihil prodest nimium reprehensor acerbus,
Plus prodest hilaris, nam magis ille docet.
Errori veniam facilis donabis & illi,
Non damnum dices, si repetitus erit.
Si neque verba valent, & carior ipse reprensus,
Vtere carceribus, compede stringe pedes.
Non nimium longe fueris jurgando profectus,
Inter disjunctos acrior esse cave.
Si sapias medicos jurgans imitare peritos,
Qui tantum ut sanent putrida membra secant,

Sic

Sic tu, quo profis prudenter corripe charos:
Non odium quærens dum malefacta refers.
Ergo, sit hoc raro, cumque est injuria cesset:
Sit tunc, cum melior nulla relicta via est.
Si quis te contra moveat, patiare monentem,
Qui monet, ut profit, non grave dicta ferat.
Nam, si te merito jurgavit, potuit ille:
Sin minus, is voluit utilis esse tibi.
Te si quando procax inimicus dente lacessit,
Vtere & adversus Hunc gravitate tua.
Heu, quantum nocuit sine ferro callidus hostis:
Si facit, ut solita tu gravitate cadas?
Non quidquam indignum sancto tibi decidat ore,
Quamvis ille canis improba verba latret.
Præterea intendas, ne sermo longius erret,
Digressus propera, luce reverte domum.
Prospice, ne quisquam dicat jam luce propinqua,
Iam tandem ad causam propositumque redi.
Denique cum sentis socius sermone gravari,
Desine, ne pergas longius esse gravis.
Non habites ædes, pictura, & marmore cultas:
Sed salubrem cures incoluisse domum.
Hanc seu tu fabricas, pretio seu suscipis emptam,
Aspice qualem usus exigit ipse tuus.
Nam domus humanos cum solum fiat in usus,
Adsit dumtaxat usibus apta tuis.
Nec tibi de cultis domibus quærenda voluptas:
Sed magis è cella interiore tua.
Hanc si mundabis, miros tibi fundet odores,
Sume voluptates, quot cupis inde tibi.
Cumque domo versus, non toto tempore vitæ,
In cella maneas noctibus, atque dies.
Propterea Assyrio cures hanc spargere odore,
Hæc cures omni qua deceretur ope.

Non

Non igitur dominus pulchra nesciatur ab æde:
Sed domus à domino sit celebrata suo.
Non decet ut totus tibi splendor ab æde petatur,
Splendorem domini sed juvet ipsa domus.
Non queat illa frequens in te sententia dici:
Quam dispar dominus est tibi prisca domus.
Sæpe ego dicentes audivi tempore nostro,
Heu antiqua domus quam tibi dispar herus!
Non etiam condas majora palatia ruri,
Quam modo præscriptus dictet in æde modus.
Sic manum, gestus, sic os, oculósque gubernes,
Iudicium ut præstes, qualiter intus habes.
Quos autem gestus aliarum ducis ineptos,
In te crede illos posse placere minus.
At si quid dubitas, fidos tibi consule amicos,
Vt quicquid peccas te monuisse velint.
Sic faciunt docti pictores, sicque poëtæ:
Interrogant aliquos quale videtur opus.
Sed neque tu cupidus turpes sectaberis artes,
Multarum ut dominus efficiaris opum.
Sed pariter fugias quæ sordida lucra putantur:
Namque odii causas, invidiámque parant.
Quare non custos portus, non fœnoris auctor,
Non lanius, campo, sordet id omne genus.
Et sordent omnes, quorum non artis emetur
Ingenium, sed opus, id genus omne fuge.
Nil habet ingenii, quicquid vulgata Taberna
Exposuit, quæque est prompta popina gulæ,
Alea, saltator servant nil prorsus honesti,
Mercator tenuis sordidus ipse quoque est,
Quisquis emit merces, illas subitóque revendit,
Perjurus, vanus semper is esse solet.
Nil autem vano, & perjuro turpius extat:
Namque homines fraudat, negligit ille probra.

At ſi mercator magnus ſit mercibus opimis:
Vt puto, non magno vertitur ille probro.
Hic quoque laudari poterit ſi plenus, ad agros
Se tandem vertens, agricola eſſe cupit.
Nil melius cultu terræ, nil dignius illa:
Quæ pauca accipiens, plurima donat bero.
Hanc quondam mundi victores, rure modeſto,
Vertere cum propria non rubuere manu.
Curia Conſcriptos Patres cogebat ab agris,
Quique hodie eſt Conſul, ante bubulcus erat:
Artifices inter medicus laudatur & archi-
Tectus qui fabros ædificare docet.
Officii exactor non ſis, ſi redditur ultro
Gratia, non ſegnis ipſe receptor eris.
Non cito credideris vulgo, quæcunque feruntur,
Sæpe ſuit falſum; quod mala lingua refert.
Sæpe mali quærunt ſub nomine ſimplicitatis,
Dum referunt falſa, præcipitare bonos.
Artibus iſtorum, quantum potes, ipſe reſiſte;
Deſpice quæ dicunt, deſpice quæ faciunt.
Te placidum ſtudeas rebus præſtare ſecundis,
Nam magis id debes, quo magis ipſe potes.
At ſi ſint tenues tibi res, ſolertia quæras,
Ne futris viſus omnibus eſſe miſer.
Non tua cum doleas, aliorum commoda narres,
Ne videare ſuis invidus eſſe bonis.
Diſcere ſemper ama, nec ſit tibi maxima cura
A quo tu diſcas; ſit didiciſſe ſatis.
Quod noſti, doceas alios, id ſcire volentes:
Sis memor ex aliis te didiciſſe prius.
Iamque operi finem noſtra præſcribe Thaleia:
Tempore quæ ſuperant commodiore canes.
Da veniam, lector, ſi ſum nimis ipſe profectus,
Nam niſi prodeſſe, nil mea Muſa cupit.

FINIS.

PETRI CARMELIANI, in Dominici *Mancini* Libellum de quatuor Virtutibus Hexasticon.

Qui cupit eximios mores vitamque beatam
Noscere, Mancini carmina docta legat.
Cardineas libro virtutes quatuor uno
Is bene conscribit, moribus adsimulans.
Mancino cedant Curii, cedantque Catones,
Edita vel quorum scripta fuere prius.

GVLIELMI DIVITIS Gandavensis de Passione Dominica. Elegia.

Quo fugis ah demens, urgentibus usque periclis
Quo tandem infelix femina, virque ruis?
Perdite quod properas certo te obtrudere letho,
Securus quo te Christus amare petat?
Venit in hunc mundum Soboles divina Tonantis
Quæ tenet æthereis cum Patre sceptra poli,
Ex domino servus nostræ sub imagine carnis
Parvit & vero passibilique Deo.
Tu finis, & fugienda lues sublimia poscis
Turgide, nec quenquam credis habere parem.
Ille pius, justa veneratus honore parentes,
Polluit haud ullis Sabbata sancta malis.
Tu patris, atque Dei qui te reparavit, abhorres
Jussa, juvat festos te violare dies:

Ille ſuu m domuit tenui potaque ciboque
Corpus, & ut vivat, illius eſca fuit.
Tu Bromio indulges Cypriam ſollare neſandam,
Exaturat ventrem ganea nulla tuum.
Sermo illi cunctis frugi, populumque frequentem,
Quo licet ad cœlos ire, docebat iter.
Tu lacerας fratrem dictis, Superoſque laceſſis.
Te capit obſcœnis fabula vana jocis.
Ille manus odit medico contentus, avarus
Pauperis, & lœtæ pacis amator erat.
Tu rapis, innocuum rabido petis ore cruorem,
Bella movens, ne te ditior alter eat,
Obruerís cumulo vitiorum, nulla ſalutis
Cura, tibi medicam nec petis æger opem.
Diſce miſer quanti te fecerit, ut tibi ſummam
Det requiem, & ſuperi gaudia vera cheri.
Ipſe Deus pro te capiturque, & fiſtitur Anne,
Cum media hibernis nox veheretur equis.
Impetiturque alapis, & iniqui voce miniſtri,
Vrbe illinc tota diſcruciandus abit,
Teſtibus arguitur diro ſub Principe fulſis.
Dignus ob hoc ſæva dicitur eſſe nece.
Hinc rem ad Ponti deducitur ora Pilati,
Fune manum indignis vinctus utranque modis.
Inde apud Herodis Galilæa palatia Regis,
Dum tacito eſt alba luditur ora toga.
Fallitur Herodes, neque enim color ullus Ieſu.
Aptior hæc puræ munera mentis erant.
Alba nec infeſtis ficata eſt lana venenis,
Sic macula in nitido non erat ulla Deo.
Rurſus ad injuſti trectus prætoria Ponti,
Huic licet objecti ſit nota nulla mali.
Heu pietas, virtutis honor, divina Propago
Addicta horrendæ judicis ore crucí eſt,

O dolor, ad dirum manet hostia sacra tribunal,
Hostia pro mendis interitura tuis.
Innocuus tereti configeris (Agne) columnæ,
Cæderis hic diris corpora nuda flagris.
Et capiti è spina fertum intorquetur acuta.
Inque vicem tectis Christe ferire genis.
In vultumque spuunt, naresque in lumina mungunt:
Polluitur fœdis os faciesque modis.
Dissecat ut paphiam Iovis armiger ungue volucrem
Ædona dulcisoni gutturis astur avem,
Haud secus ætherei lacerantur membra Tonantis,
Vndique descissa sanguinolenta cute,
Nec movet immanem speculum miserabile turbam;
Tam fera Tysiphones corda furore tument.
Conclamant, affige cruci, vitamque resolve,
Ni facias, magni Cæsaris hostis eris.
Dum que suis humeris ingenti pondere lignum
Gestat, & immerita morte necandus abit,
Obvia facta suo genetrix mœstissima gnato,
Candidula plangit pectora casta manu.
Gnate, nitor cœli, divini pignus amoris
Gnate, decus vitæ, spesque salusque meæ:
Quis tam crudeleis in te mihi concitat iras?
Cui tantum de te, Gnate benigne, licet?
Quæ te dira mihi tollit fortuna parenti?
Quo traheris misero discruciande modo?
Huc tua prænitidæ deflectas lumina frontis,
Huc agedum, matrem conspice quæso tuam.
Te meus hic venter quondam tulit, optime Fili,
Atque tuum è nostro corpore corpus habes.
Suxeris has etiam proles generosa papillas,
Adspice me, altricem ne fuge Gnate piam,
O immites, nimiumque truces. Solymique scelesti,
Quo genitum fertis impia turba meum?

Quod scelus admisit variis miracula terris,
Signa dedit, veri sat manifesta Dei.
Illius hæc meritis crudelia facta rependis?
Atque piis factis talia dona refers?
Me miseram sinito moriturum tangere gratum,
Clamat, & amissa voce recumbit humi,
Illę abit in terram dejectis mæstus ocellis,
Suppliciique venit fessus adusque locum.
Heu bonitas, celsi patitur Regnator Olympi
Latrones inter pendulus esse duos.
Felle etiam sitiens, & amaro potus aceto est:
Illius & tenerum confodit hasta latus.
Effluit hinc tenuis commissa sanguine lympha,
Lympha salutaris, dulce levamen aquæ.
Militis hic oculos lucis reseravit egenos,
Proque fero gratus vulnere visus adest.
Probra quid & risus mordacia scommata dicam?
Conclamant raucis dira caterua sonis.
Patre deo jactat genitum se, destruit ohe
Tertio & hæc reficit diruta templa die.
Te modo, qui potis es reliquos servare, refigas,
Sectemur legem credula turba tuam.
O genus hoc quantum dulcis peramaris Iesu?
Cui propria Stygias morte repellis aquas,
Claraque stelligeri recludis lumina cœli,
Restituit patrios exulibusque Lares.
En homo, quæ pro te patitur tormenta redemptor,
Et potes Auctoris non meminisse tui?
Namque tibi surdo penitus, somnoque sepulto
Redditur acceptis gratia nulla bonis,
Ipse ego, qui verbum facio graviore ruina
Deferor, & scelerum præpete mole premor,
Delictum cognosco meum, sordemque reatus:
Quodq; decet video, deteriora sequor.

Summe

Summe Pater faveas homini, nisi labe remerso,
Tendit ad inferni stagna timenda lacus:
Dirus ubi affligit maneis Rhadamantus iniquos,
Et rapido infestum concremat igne scelus.
Te sine supremi conscendere sidera mundi,
Qui cupit, à primo colle sub inia ruit.
Haud aliter, quam si lembum sine remige ducens
Tentet in adversum nauta subire vadum.
Hæc est unius tua sola potentia, solus
Cœlesti tantum munus ab arce pluit.
Quos tibi complacuit, legis ad tua regna vocandis
Christe Deus servis me quoque junge tuis.
Da lucem, & cæcas animi depelle tenebras,
In te oculos semper figat ut ille suos.
Da mea deplorem lacrymis peccata subortis,
Et tibi purgata mente reconcilier.
Hactenus infesto fuimus sub fasce repressi,
Nemo reum posthac amplius esse putet,
Et pia jam sacris referamus munia templis,
Vota quoque è mundo nobile corde sacrum.
Nam deleta malæ penitus vestigia culpæ,
Primáque origineæ pulsa pericla notæ:
Mitis ubi nobis Servator ab æthere missus
Crimina diffuso sanguine nostra lavet.

GVLIELMI HERMANNI GOVDANI PIA Expostulatio.

Ode dicolos distrophos, altero versu hexametro dactylo, altero Archilochio tetrametro.

Servator è cruce jamjam animam exhalaturus adfatur hominem.

Primus hic versus artificiosissimus est: angustias enim spiritus hominis moribundi perpulchrè exprimit, eò quòd interruptus sit & difficilis: quam observationem in multis præterea carminibus comperies.

GEns humana extreme hæ tangant pectora voces:
Huc aures, huc lumina tolle.
Ille ego, cui tellus fundat & machina cœli,
Ille Auctor hominumque, Deumque,
Supremum adfabor, letho victurus amaro.
Sta tantos spectare labores.
Suspice probroso insontem stipite fixum,
Infamemque utrinque latronem.
Vulnificam spinis plexam impressere coronam.
Hoc regni diadema tulere.
Namque salutavit colaphis, & arundine cæsum
Ante cohors, regemque vocavit:
Immunda illuvie fœdatum os, atque cruore.
Sanguinei riguere capilli.
Quid plagas omnes memorem, aut opprobria? quisquet
Terga feris sulcata flagellis?
En ferrugineos distento corpore clavos,
Transegere manusque, pedesque.

Vertice

Vertice de summo, vel plantas usque sub imas,
Immunis pars nulla dolorum est.
Ipsa suis extant etiam compagibus ossa,
Læsa gravi sunt viscera quassu.
Per laceros artus numerabis vulnera mille:
Vnum sunt tot vulnera vulnus,
Vndant purpurei fosso de corpore rivi,
Irrubui, maduique liquore.
Ceu maduit tinctus pressus calcator ab uvis:
Pro fluvii ceu sanguinis undam,
Rorat Sidoniis imbutum ulleus abenis.
Quo fremitu audis, atque boatu,
Turba hæc obstrepitet, quot mi convitia faxit,
Vibrat linguas more colubri,
Inque lupos versæ sævos Libycosque leones,
Ab grassantur oves laniantque
Pastorem innocuum, quo crimine movimus iras,
Non pavi, non saucia fovi.
Præbita jejunis non veri alimonia verbi:
Ægris quando cura negata est?
Idque parum vita functos de morte vocavi.
Hæc hodie est mi reddita merces.
Adspice & hoc poculi, sitibundo aconita propinant,
Obsecro num de vallibus istam
Ægypti vitem deserta per invia ductam,
Collibus apricis, & in arvis,
Consevi quid saxigena torrente rigare?
Quid rorem cum nectare cœli,
Depluere adjuvit? sudorque, operæq; colentum
Contriti periere tot anni,
Degener ac vitis botrum quàm gignit acerbum
Fellitum produxit acetum,
Siccine commerui Iudæe effare? quid in me
Culpa? si gens lecta fuisti,

Gentibus è cunctis, si tellurem ubere glebâ
Largitus toties & ab hoste.
Eripui, si promisi post terrea cœlum,
Tene crucem, mortemque parare?
Fac ingrate tamen, fac supplicium meruisse:
Num Siculi sumpsere tyranni
Supplicii tantum? num persolvere nocentes?
Mitior urget pœna latrones.
Tu fera bellua me tu Tigride sævior ipsa,
Vt fœnasti, ut dilaniasti!
Nil laceris reliquum jam sanguinis artubus: omnem
Potavit sitibunda dracæna.
Fervida nec ferias hausto satiata cruore:
Nec tot sumptis impia pœnis,
Nec letho tali vel tandem expleta quiescet,
Horrendo scelere atque nefando.
Fossura exanimum est, & languida funera ferro,
Extinctumque extinguere tendet.
Ergo nec tenebræ (letho indoliturus iniquo,
Lugubrem Sol sumet amictum)
Nec trepidans tellus, saxi aut fragor ille crepantis,
Aut templi scissura profani,
Non omnis mundi facies mœstissima quibit
Vesanum terrere tumultum?
Quæ verò tantos causæ fuisse labores,
Quænam Patrem hominumque Deumque
Casibus his voluit? quæ sors infesta subegit,
Denique acerbæ occumbere morti?
O homo tu manuum, tu nobile plasma mearum,
O nostræ Deitatis imago,
Te propter nobis tempestas orta malorum:
Crux hæc, mors hæc, propter eundem.
Hoc pensanda modo vetiti libatio pomi:
Sic tua mi solvenda rapina est.

Immensus

Immensus superavit amor, nos ille triumphans
Sublimi deduxit Olympo.
Suasit homo fierem divus, fieremque coegit
Vermiculus, ludibria vulgi.
Totus flagrantes animos liquefactus amore,
Fudi casus memet in omnes,
Tanta volens patior, rabies Iudæa ministra est,
Arbitrio est mors, vitaque nostro.
Imperat unus amor, servire fatemur amori,
Atque facessere jussa lubentem.
Sponte Ionas audax vestris insulto procellis,
Limoso figorque profundo,
Audeo Sampsonia fata lacessere dextra.
Mortem vita duco priorem.
Quis tanto aut dulcis gnatos, castumve cubile,
Aut sese dilexit amore?
Quis tam probrosam mortem, aut sic vidit acerbam,
Ob supremum tune tonantem,
Talia te propter, tam fieda, indignaque passum,
Sorberi atri faucibus Orci.
Immotus spectabis homo? tum Caucasus horrens,
Tum tu caute horrentior ipsa,
Tam tu saxificæ præpessus es ora Medusæ,
Quamvis & jam marmora scissa,
Tellurem tremulam, nigrantemque æthera cernis,
Fortunam misererier atram,
Te sed jamdudum largos effundere fletus,
Conspicio, nec egere monentis,
Agnovi, finxique tuum, sic namque Prometheus,
Ingenium, sic mitia corda,
Sic animos dederam facileis mollescere amore,
Et mentem miserescere pronam,
Iam quos livoris nostri fas carpere fructus,
Accipe, nil augustius illis.

Tu livore salutifero servabere nostro.
Hæc pœna tua pœna gerenda est.
Nostra tuæ mors mortis erit mors: flamma meus ensis,
Hoc restincturus sanguine abibit.
Sanguinis hoc fluvio Phlegetontis stridula flamma
Tartarei sopita silescit.
Immortalis eris per me decieſque beatus,
Factus homo, te compare Divis.
Quo sudore vides, muto mansuetior agno
Supplicium dependo nocentis.
Judex, & scelerum vindex, insanus amore
Evolvo sceleris cruciatum.
Dic jam nobile plasma meum, quæ præmia tanto
Sudori? quæ præmia amori
Obsecro, nonne tua pendentem stipite causa,
Non cruce fixum, non moriturum.
Non talem ac tantum meritis pro talibus, & tu,
Me dignabere amore vicissim,
Gratus amor fuerit, mercedem hanc poscula solam,
Id ducam mercedis abunde.
Eia, mellifluo nexu innectamur amantes:
Tu me, te nos usque fruemur,
Post obitum deges Paradisi ruve beato:
Æternum vestare licebit,
Poma vitalis ligni spatiabere silvæ
A price per amœna virela.
Flumina, tum gemmis, auroque nitentia fulvo,
Mundus & omnia propria sunto:
Ampla tu dominus cœli regnabis in aula:
Tecum ego, tu dom nabere mecum.
Nec tamen interea in terris trepidaveris unquam,
Nam Phlegetonque, equitesque roteque,
Turba fugax ululans rubris volvuntur in undis,
Solve metum, nil nempe pericli.

Con-

Confractus jam Marte meo est, victisque tyrannis:
Iam maxilla effossa colubri.
Me duce bella geres, acie versabor in ipsa,
Armis, præsidiisque juvabo,
Fulmine sub clypei, nostrisque tegere sub alis:
Crux hæc devsos ruperit hostes:
Insidiis etiam te circumvenerit hostis:
Invitum non ille valebit.
Perque crucem, lethumque avo, tantos per amores
Tute velis meminisse reverti.
Hisce ego dissentis reducem complectar amicum
Brachiolis: mille oscula carpam.
Delicie nostræ nostri præda una triumphi,
Et spolia est peccator opima:
Sanguinis hic nitidus fons ablue: abluit usque
Omnes sordes omne per ævum.
Sacrilegus Iudæs immani crimine crimen,
Posteriore prius cumulavit.
Jam nunc expiro, exhortor te voce suprema,
Servatum spectare latronem.

ANTONII MANCINELLI SPECVLVM DE MORIBVS ET OFFICIIS,

In quo, quatuor virtutum, Prudentiæ, Iustitiæ, Magnanimitatis, & temperantiæ munera graphice depinguntur.

ANTONIVS MANCINELLVS *Veliternus ad Phaustum filium.*

Inspice virtutis speculum dulcissime fili,
Quo sapiens fias, quo probus ipse magis.
Dogmata percipies vitæ normamq; loquendi,
Sanctus eris, nostra cœperis ire via.
Bina simul pergit mea carmina, propterea q
Anterior dux est, posteriorque co[illegible]

SPECVLVM DE MORIBVS, & Officiis, ià quibus honestè vivendi præcepta ducuntur.

PRVDENTIAE OFFICIA.

QVatuor è ducibus nascetur quicquid honestum
Ab duce prudenti, iusto, forti, moderato.
Prudens vera videt, iustus sua cuique rependit:
Robur inest animo forti: modus, ordo modestis.
Quæ bona, quæ mala sint, prudens discernit aperte,
Qui sapiens, novit divina humanaque cuncta.
Cautio vel studium, ratio, intellectus adesse
Prudenti debent & circumspectio cuique,

Iusti

Iusti sit pietas, concordia, religioque,
Est & amicitia, & clementia, læsa nullas
Fortis magnanimus tolerat quæcunque benigne,
Magnificus, constans, metuens nil, turpia tantum.
Temperat à vitijs quicunque est parcus, honestus,
Quique verecundus, qui castus, qui moderatus,
Prudens est etiam iustus, fortis, moderatus,
Cui virtus una est, debent reliquæ simul esse.
Omnibus in rebus prudens exquirere debet,
Quid verum fuerit, ratio quid polcat & usus,
Errari & labi, nescireque decipiique,
Turpe malumque viro (quicunque) ducimus esse.
Præterea agnoscens poterit ventura videre,
Præteritum, præsens, Prudentia, seitque futurum.
Principium sophiæ timor omnipotentis habetur:
Ergo Deum timeas sapiens si queris haberi:
Tuque Deum solum qui mundum fecit adora,
Qui genus humanum finxit, qui a morte redemit,
Respicit omnipotens gressus animumque virorum,
Nec credas illo quicquam potuisse latere,
Sive cibum sumis, seu potum, dicis, agisve,
In divini laudem Paulus facienda reliquit.
In parvis etiam rebus vir non modo magnus,
Ab Iove principium sumet dicens, faciensve:
Principio magni, parvique operis vocitandus
Est Deus omnipotens, felicius omnia cedent
Qui valet ipse Deus votum mihi rite secundet,
Adsit item rebus lapsis, dic incipiendo,
Ingenium vires que tuas cognosce, prius quam
Incipias aliquid, turpe est desistere cœptis.
Doctrinam citius quam aurum mi dilige fili,
Est cunctis opibus melior sapientia rerum,
Si sapiens audit, longe ad sciention extat:
Doctrinam stulti contemnunt velle doceri,

Cali

Cali præcones auditum perge libenter:
Tràditus auditus cuique ut perdiscat agenda,
Scripturæ studium debes impendere sacræ:
Illa fidem munit, flocci fiunt sapientes.
Doctrinam (fili) debes audire parentum,
Despiciens illos, omni virtute carebis.
Lætificat patrem sapiens, contristat ineptus:
Gloria magna patris sapiens, infamia dementi,
Est pretiosa magis rebus sapientia cunctis:
Gloria vera datur sapientibus, haud locupleti.
Qui natos genuerant, laudandi, quique parentes,
Qui tamen eruditi etiam magis usque probandi.
Si tibi sit gnatus, doctori trade perito:
Perdocet indoctus, quæ dedoceantur oportet.
Hære illi, valeat qui reddere te meliorem,
Admittes, quem tu meliorem reddere possis.
Contubernalis fieri comare magistro,
Inde modestus eris, studiosior atque peritus.
Discere, fili, artem nullam potes absque magistro,
Ad præceptorem festino curritio gressu.
Doctorem veluti sanctum, venerare parentem
Laudando semper, probris offendito nunquam.
Discere lecta velis, animoque inscribere cuncta,
Ne libro amisso, te Antisthenes arguat alter.
Inter consocios lætus placidusque moveris,
Et fuste & lingua, repensus parce furori,
Doctior evades alios tu vite docendo:
Attente pueros coges audire legenda.
Virtutis præcepta decet servare magistrum:
Ni sanum caput est, vitiantur cætera membra.
Qui minimè veniunt auditum tempore certo,
Haud ultro expectes, velocius inde redibunt.
Ludendi spatium puero concede modesto:
Fortior ad studium mens oblectata redibit.

Vt tibi detur prudentia, nocte dieque
Desidiam vites, studioque impende laborem,
Dulcis doctrinæ fructus, radicula amara est.
Vt valeat, quis non succos potabit amaros?
Est ornamentum rebus doctrina secundis,
Rebus in adversis doctrina est portus & aura:
Discitur ars ideo quod quisque exerceat illam,
Auxilio vitæ sen laudi lætitiæve.
Illa, quam norit, se quisque exerceat arte,
Vsus enim egregius rerum præceptor habetur,
Cur sapiens quærit doctrinam, pascitur amens
Erroris nebula, tum cæco pectore vulgus,
Philosophus similem vivo canit esse peritum.
Defuncto similis, quicunque indoctus habetur,
Doctrina fiunt homines clari & sapientes.
Doctrina mores purgantur, sermo nitescit.
Aspectus veluti deducit ab aëre lumen,
A disciplinis animo lux venerit ampla.
Quippe ego doctrina mallem cunctos superare,
Dixit Aristoteli Macedo quam rebus opimis,
Quique sua cunctis doctrina nescitur apte,
Indicat insanum sermo, iracundia vultus.
Corruet is populus, rector cui stultus habetur:
Consilio multo regitur res publica vite,
Consilium vulgo, ratio, discrimina rerum
Desunt, evades studio consultus, & arte.
Omnia consilio sapientia ducit agenda,
Consule qui sapiunt, cunctis in rebus agendis.
Plurima judicio facienda, & non facienda
Alterius tibi sunt sapientes consule semper.
Cum sapiente means, sapiens evadet amicus:
Stultorum similis fiet, sapientibus here.
Blandimenta cave fallacia, ne capiaris:
Fallit adulator, retinens sub melle venenum,

Corvis innumeris, quam blando occurrere malim?
Devorat hic vivos, projecta cadavera corvus:
Debenti nummos cuiquam succedere noli:
Sæpe solent vates inopem deducere vitam.
Arma nihil prosunt sine consilio sapientum.
Ne fidas igitur magnæ, stultæq; catervæ
Consilio recto pauci plures superabunt.
Qui ruit in pugnam temere, calcabitur, hosti
Prælia non subeas, nisi cum victoria tecum est:
Aut cum non poteris pugnam vitare coactus.
Culto agro nihil esse potest erbatius atque
Vberius, tibi cura tui non desit agelli.
Quippe Senatores olim sua rura colebant.
Hinc Cincinnatus Dictator factus arando est.
Frustra aliquid faciens, nulla emolumenta sequendo,
Is vel ineptus erit, vel nulla negotia habebit.
Hi faciunt aliquid quarum sit prompta voluntas,
Vel quibus ars fuerit faciendi disce, vel isque,
Si facis invitus, levior, res aspera fiet,
Res dura apparet, mollis, si sponte labores:
Si laudare velis aliquem, prius inspice qualem
Commendes, tribuat ne mox tibi dedecus ille.
Pectoris ipse tui cuinam secreta reveles,
Inspice: si qua prior taceas, alter revelabit.
Secretum, quodcunque tibi committitur ulli
Celato semper, licet irascaris in illum.
Ad summum nitens ascendere, conspice, ne tu
Cum ramis recidas, quos jam comprenderis alte.
Solus iter facito nunquam securior ibis:
Sunt grassatores, sunt mille pericula casus.
Quatuor haud unquam satiantur, cautior esto.
Infernus, vulva, & tellus, vulcania flamma.
Quatuor usque latent colubri via marmore ducta,
Æthere lapsus avis, mare, puppis, iter puerorum.

Frandi

Fraudi ne credas muliebri, quòd meretricis
Melle alingua tenet, sub dentibus atra venena.
Infamis fueris, scortum qui nutris, inòpsque:
Magna pudicitiæ laus est, ne spreveris illam.
Ædificat sapiens mulier, quod destruit amens:
Insani capitis mulierem legimus esse.
Vxoris proprium pudor est, probitàsque fidesque;
Forma brevi durat spatio carpente decorem.
Quamprimum morbis adhibenda est cura medendi;
Nam mora sæpe nocet, crescente malo perit æger.
Nil ægrum reficit magè quam præsentia amici,
Re simul & verbis æger foveatur amicus.
Aëra vitabis crassum, purum tenuemque
Delige, acutus eris multò, plus sanior atque.
Victus item crassus tollet tibi mentis acumen:
Ergo velis tenui facili quoque vescier esca.
Ante oculos jacitur nequicquam rete volantum,
Frustrà igitur tentas sapientem ludere velle.
Perfidus haud ullis meritis placabitur unquam,
Amittes igitur quicquid donaveris illi.
Quæ sunt ad victum, debes multo ante parare
Quàm tibi defuerint, constabunt quippe minoris.
Tela tibi, clypei, galeæ, thoracis ementur
Ancipiti clauso meliùs, quàm Marte furenti.
Paret apes ultrò regi, comitatur euntem,
Tu refugis parere tuo, te dignior illa?
Scriptor erit nemo tam circumspectus, ut idem
Non labet interdum, quandoq; hinc dormit Homerus.

IUSTITIAE OFFICIA.

IUstitiæ munus fuerit, non lædere quenquam;
Vnicuique suum jus reddere Iustitiæ sit.

Iustitiæ splendor virtutis maximus heret:
Inde bonus frater, qui justus, quique benignus.
Iustitiæ radix, fundamentumque sit illud:
Nefastas ulli, quæ tu tolerare nequires.
Si quis inauditis ambabus partibus ullum
Iudicium profert (justum licet) extat iniquus.
Te verum & pietas, oro ne differat unquam.
Omnibus ut placeas, à te scelus omne fugato.
Mentiri solito verum non creditur ulli:
Qui cupit amplecti, vitet mendacia vana.
Quod verum, simplex, syncerum, convenit ample
Naturæ humanæ, sis verus sis quoque simplex.
Ipsa locum pietas ullum non posset habere,
Ni scelus acciderit, nisi quis peccaverit antè.
Cuique hominis vitium certum natura reservat:
Hic iracundus, tu mendax, ille superbus.
Pauperis, ille Deum, quisquis miseretur honorat,
Esto pius miseris, tibi quò pia numina fiant,
Impius est odio mortalibus atque supernis:
Vt placeas terræ, & cœlo pius esse memento.
Iusti animam dominus nutrit, lætabitur illa:
Iustus eris, saturet quo te Deus, ac tua servet.
Impietatis enim thesaurus lædit habentem,
Iustitiæ virgo thesaurus morte tuetur.
Qui fuerit simplex, fuerit qui cultor honesti,
Ille colet terram: terra pelletur iniquus.
Qui domino servit, lætabitur, impius omnis
Tartara sæva petens, regno privatur Olympi.
Crimina qui celant, venientes illa fateri,
Ima petent miseri, cœlestia regna fatentes.
Impius haud dormit, nisi cùm male fecerit ulli:
At patietur idem, pejoràque sorte subibit.
Si plus in terra recipit peccator iniquus,
Quo magis accipiet, quanto majora meretur

Dicere non satis est: culpæ me pœnitet omnis,
Pœna opus est aliqua, ne tu, reliquive, recurras:
In cruce sur pendet spectanti exempla daturus.
Ne furtum facias, scelus id nam turpius omni.
Qui bona cujusquam furto subtraxerit, aut vi,
Supplicia expendent, nisi restituatur ad unguem.
Qui prodesse potest, succurrere qui perituro,
Occidisti si non succurrerit, esque homicida.
Denegat auxilium misero quicunque petenti
Quæret idem furtiva, meminerunt omnia cœli.
Nemo fidem fallens, maius scelus edere posset.
Sancta fides igitur tibi sit, promissio facta.
Fidus homo cunctis gratissimus est & amicus,
Infidus cuique est odio, cuique est inimicus,
Dictorum pactique fides, constantia fertur.
Promittens aliquid, totum constanter adimple.
Depositum quodcunque tenes, servetur amice.
Turpe magis nihil est homini, quam fallere amicum,
Depositum quandoque fuit non reddere justum:
Depositum minime reddendum homini furioso.
Promissum servare decet non semper amico.
Si tibi promissum nocent plus quam juvet illum.
Promittens aliquid formidine fraudeve capitis,
Iura quidem, legesque negant, tenearis ad illud.
Oblatum superis per gratus reddito votum:
Displicet æterno regi promissio vana.
Non nobis solum nati sumus, ergo favere
Debemus patriæ, vel amicis, vel cuicunque
Omnia quæ terræ gignunt, homini generantur:
Ast homines hominum causa, ut foveatur utrinque
Dicitur injustus cupiens offendere quenquam:
Dicitur injustus spernens defendere pressos.
Differe consultò, subitove injuria fiat,
Est levior subito motu quæ injuria fertur.

Quod semel exactum est, iterum nos exigat nihil.
Non decet alterius jactura cogere nummos.
Contra jura nihil merceris, nam male parta
Labuntur facili clivo, & quæsiceta liquescunt.
Ancillæ servisque tuis ad quicquid oportet,
Vivito cum servis clementer, vive benigne.
Servi sunt homines, & eodem semine quo tu,
Contubernales sunt servi, humiles & amici.
Plurima des illi, qui te dilexerit amplè:
Ignotique etiam faveas virtute referto.
Infami non detur honor, non ulla potestas,
Præmia virtuti solùm debentur honoris.
Præcipue debes illi præstare favorem,
Qui magis indigeat, cui desint commoda vitæ.
Dilige præcipuè patriam, post deinde parentes,
Hinc natos, totamq; domum, tharosque propinquos:
Dilige quoscunque ut fratres, nullique nocebis.
Pacis amans quocunque velit securus adibis.
Displicet usque Deo, quodcunque est pondus iniquum,
Omnibus in rebus Domino servire memento.
Cùm subitò valeas aliquid præstare petenti,
Ne dicas illi, vade atque reverteré cras; da.
Celanti triticum Domino maledicitur illi;
At benedicitur iis, qui vendunt, quique pii sunt.
Cum tibi confidas, mala nulla parabis amico.
Detrahe nec dictis nec factis illius unquam.
Cordis eget mentisque bonæ, qui spernit amicum:
Dives erit, multos quicunque est nactus amicos.
Prospera duntaxat falsi sectantur amici:
Diffugiunt hyemem, tu constans dilige semper.
Alter, amicus ego est, anima una in corpore bino.
Ad plenum felix, verum qui nactus amicum.
Munera delectant homines, & numina divos:
Munere magnanimi sæpe acquiruntur amici

Plurima

Plurima quo teneas, impendere parva memento:
Maxima sæpe tibi referent munuscula parva.
Dilige vicinos, poterunt hi semper adesse:
Congregat unà homines alterni causa favoris.
Vicinus melior juxta te, fratre remoto:
Omnibus in rebus vicino tuique favendum.
Injustè cupias nullum accusare: solebat
Non jure accusans Persis punirier amplè.
Alterius mavult reprendi crimina quisque
Quàm sua, velandum quodcunque est crimen amici,
Alterius cupiens pravos reprendere mores,
Is vitio debet quocunque carere nefando
Qui cupit alterius vitium reprendere, tangat
Ante suum pectus, post hæc tum conficere illud.
Gratia virtutum cunctarum maxima fertur:
Inde nihil malis, quàm te gratum esse videri,
Tum re, tùmque animo debes gratissimus esse,
Hac re dignus eris promptè cujusque favore.
Gratia plus multo reddat, quàm sumpseris ipse:
Pinguis ager veluti referat tu plura benignus.
Assiduo pueros peccantes verbere cede:
Corrige, nam pravos nimis indulgentia reddit.
Prava bono justo que viro potuere placere
Nunquam; discipulos hac re natósque coerce.
Dilecti nati tundendum est corpus acerbè:
Ad mala nutritur, nimio cui parcis amore.
Erudit instanter, natum qui diligit, at qui
Illum odit, virgæ parcit, quecunque ferendo.
Sponte puer nolens studiis impendere curam,
Sæpe minis, feruláque pia cogendus, acerbis.
Sæpius indociles, tardósque monere memento:
Impetus, atque minæ pueris, & verbera prosunt.
Si peperit conjunx, tunc illa sit integra mater,
Imperfecta quidém mater, nulla ubera præbens.

Nutriit illa priùs, quòd non cernebat in alvo:
Jam nascens hominem viventem pellit ab altis.
Vbera mammarum tribuis (natura) puellis,
Natorum causa, non formæ sive decoris.
Ceu similem format membris, animoque parentum
Semen, sic etiam lactis natura figurat.
Haud homini tantùm, pecudi simul evenit istud,
Alterius quoties nutritur lacte animantis.
Lac ovium potante hœdo, capræ simul agno:
Lanitium tenerum venit illi, darius agno.
Ingenium altricis qua propter vis quoque lactis,
Partem etiam magnam retinent in moribus ipsis.
Pallida erat nutrix Sylvani, pallida nati
Membra sui, credas igitur quæcunque notavi.

FORTITUDINIS,
Magnanimitatisque officia.

FOrtitudo viri propria est, & maxima virtus:
Est autem mortis contemptio sive doloris.
Cui fortitudo non est, vir fœmina habetur.
Virtuti nomen vir dat, nam fertur idipso.
Fortitudo quidem propriè virtus vocitatur,
Nam reliquis superat, spernens mortalia cuncta:
Inferiora putat se cuncta humana vir ipse
Magnanimus, fortisque simul, nam despicit illa.
Magnanimos fortesque viros Plato dixit haberi
Veros, atque bonos, & simplicitatis amicos,
Magnanimi non sunt, fallaces sive nocentes,
Sed veri, atque boni, misero cuicunque faventes,
Magnus quippe animus nil optat, præter honestum:
Succumbit nulli fortunæ, humanáque temnit.
Audax magnanimus, fortisque & plena laborum

Aggreditur,

Aggreditur, studio vitæ patriæque tuendæ.
Splendidius nil est illo, quod fiet ab ullo
Magno animo, elatoque humanaque despicienti,
Ignavus ideo fertur: virgo illa virilem,
Vos autem juvenes animum geritis muliebrem.
Opprimit ingenium pudor, ast audacia firmat.
Omnibus in rebus melior quicunque sit audens.
Fortiter incipias, audacia murus habetur.
Qui fuerit timidus, faciet laudabile nunquam,
Ignavos fortuna premit: tolluntur in altum
Magnanimi, fortesque viri, subeundo labores.
Fortis non timidus, non audax esto, sed audens.
Forti est utendum ratione in rebus agendis.
Irasci noli domino reprensus: amatur
Ab domino quicunque suo reprenditur, idem
Qui patiens fuerit, sese ratione gubernat.
Insipiens nulla poterit ratione teneri.
Noli vindictam, sæpe obfuit ultio facta.
Magnanimus parcit, vindictâ fœmina gaudet.
Qui damno alterius lætatur, sentiet ipse.
Iactura socii doleas, lætare secundis.
Qui tuus est, aliis nunquam donabis honorem;
Despiciens sese nunquam venerabitur ulli.
Formicæ nullo didicerunt grana magistro
Ferre domum, piger est, quicunque fame capietur.
Vult piger & non vult; operans pinguescit opimè.
Qui piger est, tristi macie tenuabitur ille.
Qui piger extimuit frigus, nec aravit ob illud
Æstate, esuriens frustra rogitabit amicos.
Alto sole jacens, vitam consumit inertem:
Fiet inops, tu surge priùs quàm venerit athon.
Qui citiùs surgunt, agiles & dexteriores
Evadunt, laudémque parant, & commoda vitæ.
Ostia ceu proprio vertuntur cardine, deses

Haud aliter molli verti solet ipse grabato.
Quæ facienda tibi (mora læserit) expediantur:
Quod cœnes serva, non quod tamen instat agendum.
Nec tu fortunæ nimium confide secundæ;
Præteritis, meliora, malis sperare memento.
Cùm tuleris graviora malis præsentibus, isthæc
Fortiter excipias, donabitur his quoque finis.
Est humanarum rerum, quo volvitur usque
Circulus, indè diu nemo est miser atque beatus,
Nullaque sors homini longa est, dolor atque voluptas
Alternis cedunt, brevior tamen ipsa voluptas,
Altius evexit quo te fortuna, ruinam
Majorem timeas, nulli est fortuna fidelis.
Divitiis fidens is corruet, & sapienti
Serviet insanus; dives licet, ille sit Irus.
Tempore cui longo vita est, adversa subire
Cogitur, hinc brevior vita est, jucundior illa.
Mors malè viventis gravis est, justo cuicúnque
Principium vitæ fœlicis, meta laborum.
Mortuus ad vitam nunquam revocabitur ullus:
Quid prosunt lachrymæ, gemitus, suspiria, luctus?
Omnia tempus habent, cedunt sibi cuncta vicissim,
Nascendi tempus, moriendi tempus habetur.
Doctus, & indoctus moritur, discrimine nullo:
Impius atque pius morti debentur eidem:
Est nihil æternum, cunctis mors imminet atra,
Sola quidem virtus, gestorum gloria vivet.
Iunior exerce ingenium, nec sperne laborem:
Iunior acquiras, quibus indiget ægra senectus.
Quilibet exercens sese ipsum rebus honestis
Obliviscetur totius nempe laboris.
Quicunque exercet vanis se & turpibus, illi
Deficit oblectamentum, lassusque resistet.
Tædet, non refugit cupiens virtutis honorem.

Qui ſtudium curámque fugit, ſpernetur ubique.
Proſpera cuncta viro vigilanti, & recta ſequenti
Succedunt: vigila, tibi conſule, recta ſequaris.
Erravit quicunque ſemel, malus uſque putatur.
Eſto bonus ſemper, ſemper reputaberis idem.
In cœlo bona ſunt, quæcunque mala hic reputantur,
Scribitur Euripidi talis ſententia Græco,
Cuncta quidem toleranda tibi patienter amara.
Conſtituit dominus patienti præmia cœli:
Qui mala præſenti tolerant adverſáque ſæclo,
Mercedem capient, cœleſtia regna laborum.
Viginti puer ipſe annos, totidémque adoleſcens:
Tot juvenis, totidémque ſenex (Samius dat) habebit.
Eſt ſimilis veri puer, æſtatique adoleſcens.
Autumno atque hyemi ſimiles, juveniſque ſenexque:
Qualibet officium ſerves ætate decorum.
Actio virtutis nullo tibi tempore deſit.
Semper agas aliquid, ſudare laboréque multo
Acquiruntur opes: ſtudio doctrina decúſque.
Nulla dies tibi ſegnis eat, longéque pigebit
More Catonis, ubi lux pigra refulſit inanis:
Pœnituit navi, pedibus quò pergeret iſſe:
Amiſiſſe diem: mulieri arcana tuliſſe.
Eſt cum divitiis longè ſapientia quæque
Vilior; Periander inops ſpernetur ubique.
Divitis obſequio vel munere non movearis:
Iudicis obcæcant oculos munuſcula ſæpe.
Vtile non dicas, quod turpe eſt, ſive inhoneſtum:
Ditari ſpoliis alienis utile non eſt.
Gloria dat vires, poteris hæc alta tenere,
Ima petens, nuſquam laudémque decúſque meretur.
In ſtadio currens, eniti vincere debet:
Supplantare aliquem vel trudere non licet illi.
Viribus ipſe tuis, imbellem deſpice nunquam.

Ipſe

Ipse avium quandóque leo cibus est minimarum.
Tam firmum nihil est, cui non aliquando nocerí
Possit ab invalido, perimit vel Araneus Anguem.
Nec timeas ullum clamore minisque furentem:
Namq; timens latrat vehementius, haud ferat unquam
Fortius est omni muro convinctus amantum
Se fratrum: convive tuis cum fratribus usque:
Stupea quæ triplici nectuntur vincula filo,
Difficile est rumpi: tres vel duo sunt mage fortes.
Esse tuum credas frater quod possidet omne.
Dilige, nam frater ferme aliter dicitur esse.
Bellum susciptas querendæ pacis amore.
Magnanimus terret, timidus sternetur ab hoste.
Absque ulla causa nunquam te appone periclo:
Est in tranquillo dementis poscere fluctus.
Aggrediens aliquid faciendum, consule honestum
An sit: deinde vide, faciendi sitne facultas.
Nil tu committas quandoque ut dicere possis.
Hoc mihi non unquam contingere posse putáram.
Prælia cautus ini, quoties pugnare necesse:
Non nisi prudenter subeunda pericula vitæ.
Promptior ad pugnas animum pro laude pararis,
Quàm pro divitiis querendis, sive tuendis.
Pro patria vitam, non solùm funde reposta
Commoda, nec patriæ taceas formidine pressus.
Si patriæ rector fueris, defendito cives,
Iure omnes æquo tollentur seditiones.
Pax erit in populo, quoties est omnibus æqua
Iustitiæ, ergo lucrum fugies, dum jura ministras.
In patria cura clemens sis, atque severus,
Mansuetis clemens, verùm gravis esto nefandis.
Dedecet ira, furor, populi qui jura gubernat:
Præclaróque viro clementia cedet honori.
Qui pariter peccant, pariter punire memento:

Nec

Nec ſtatuas ulli majorem crimine pœnam,
Ira procul cedat, ſi quem punire parabis,
Iuſtitiam nequit iratus ſervare modumque.
Sint legum ſimiles qui publica munera curant.
Lex venit ad pœnam clementer, non furioſe,
Non te præcipitet furor ullus, mente quieta
Cuncta geras, placido vita eſt felicior omni.
Principe conſtanti vulgus lætabitur omne:
Injuſto rectore viri matreſque dolebunt.
Inviſum imperium longo non tempore durat,
Non aurum, ſed amicus erit cuſtodia regni.

TEMPERANTIÆ, Modeſtiæque officia.

ORdo modiſque ſimul rerum, pudor ipſe decorus,
Turbatique animi ſedatio te comitentur.
In dictis factiſque tuis ſervabitur ordo:
Ordine perverſo, nulla actio vitè paratur.
Incipiens aliquid, finem conſideret antè:
Decidit in laqueos, qui cæco pectore fertur.
Mens hominis diſcendo alitur, meditánſque requirit
Quod decet in vita: tecum mediteris agenda,
Mens animiſque tuus nil quicquam præter honeſtum,
Cogitet: effugiens hoc pacto dedecus omne:
Id ſolùm petito, quod nulli jure negares.
Quod tibi concedi malles, concede roganti.
Nil faciesunquam dictéve, obſtante Minerva:
Hoc eſt, nil facito quoties Natura repugnat.
Quiſque ſuum ingenium noſcat, ſua robora quiſque:
Sic modus in rebus ſervabitur ille decorus.
Sermo tuus lepidus, comis, jucundus, honeſtus,

Non

Non asper, non durus erit, non turpia narret.
Moribus ille tuis plus quàm sermone juvetur
Qui tecum veniet, quocunque it, sive moratur.
In multiloquio peccatur sæpius, inde
Pauca loqui debes, potiùs audire loquentem.
Quisque tacere nequit stultius, sapiénsque putatur
Quum tacet: ergo velis sapiens non stultus haberi.
Pauca loqui prudens, audiréque plurima debet:
Os unum, binasque aures idcirco tenemus.
Suscitat ingentem prædurus sermo furorem.
Terribilemque iram frangit responsio mollis:
Quolibet in verbo ac actu mens esto quieta.
Ira procul tendat, furor, impatientia, pax sit:
Iratus poterit laudabile nil operari.
Ira animum turbans obcæcat lumina mentis.
Intempestivus vel ineptus, & immoderatus
Damnatur risus, decuit gravis atque modestus.
Ex facili victus tibi sit, pretiosa relinque.
Quære fame gustum, conditos temne sapores.
Darius fugiens, sicco pulmone cruentam
Hausit aquam: potus sibi dulcior haud fuit unquam.
Quale lucrum fuerit, talis tibi cœna paretur:
Ne plus impendas, patitur quàm parva supellex.
Convalet ægrotus tenui solummodo victu.
Sanus eris semper, tenui si vesceris esca:
Nil animum corpusque viri sic obruit unquam
Vt plenus venter, rictus sonitumque remittens:
Sic etenim fies robustior, atque valebis.
Qui emungit nares in Persida, qui sputt, aut qui
Egestum pergit, vel mictum, turpis habetur.
At qui nil horum committere cernitur, is se
Continet à victu nimio, laudésque meretur.
Sic parcè Socrates vitam ducebat Athenis,
Vt solus victu nunquam ægrotarit honesto.

Nulla

Nulla placent domini at tenuis jejunia mensæ,
Quantum lætificat nullum committere crimen.
Laudibus extollant alii tua gesta, tacendum
Est tibi; fordescit proprio laus ore relata
Gratia, mansuetus domino tribuetur Olympo.
Quisque superbus erit, cœleste favore carebit.
Est humilis sapiens, insanus quisque superbus.
Clementis vita est jucundior atque superbi,
Fert odium rixas, fert cædes, fugge quemque.
Pax, amor in cunctis vitam tribuere secundam.
Perpetuo cupiens tranquillam degere vitam,
Abstineat vetitis, patiatur quæq; ferenda.
Vir mendax litemque serens, crudelis, avarus.
Est odio regi cœlorum, tu bonus esto.
Uxorem quicunque suam vult esse pudicam,
Improbus est, nisi servat idem, quod poscit ab illa.
Uxorem alterius tangens immundus habetur;
Qui cupit ergò sibi laudemque decusque, caveto;
Nec solùm dominus præcepit crimen haberi
Uxorem alterius contingere, sed meretricem.
Diliget alterius miser est quicunque figuram.
Fœlix, qui subitò flammas extinguit amorum.
Convalet ægrotus veteri statione recedens:
Captus amore procul fugiens, sanus remeabit.
Abstineas oculis, Darius ut cernere pulchram
Noluit Uxorem, Macedo, quo castior esset,
Uritur ut subitò Vulcani limina tangens.
Non secus à tactu maliebri corda virorum:
Nostrum plus alius placet; at nobis alienum:
Sorte tua contentus eris, quæcunque sit illa.
Gaudia nulla homini tam prospera dantur, ut illis
Mel sine felle insit, sine luctu nulla voluptas.
Alterius peccata velis cognoscere nunquam,
Nam tua celare est potius, quàm scire aliena

Tu domini, non illa tibi, sit, nate, decori:
Ne tibi Aristippus faciem deturpet inerti.
Divitias vitæ causa moliare tuendæ:
Quod satis est cupias, sit tibi nulla libido.
Non adeò cura est vitæ præsentis habenda,
Vt capiat mentem venturæ oblivio vitæ.
Si diversus eris, dilecti non eris expers,
Ni cupis & miseris & egenis esse benignus.
Posse bonis uti præsentibus atque futuris
Deficere est, petitur cælum virtute, labore.
Divitiis multi perierunt, robore quidam.
Sæpe solent igitur nobis bona nostra nocere.
Parva magis jucunda venit, quàm multa supellex:
Anxius est dives supra armentis gregibusque.
Multi in divitiis inopes occurrere possunt:
Parcis enim gaze, ut, dives moriatur avarus.
Divitiis sapiens dominatur, servit ineptus:
Divitiis noli cor ponere, si quis abundas.
Non ego fœlices reputo, quibus adfluit aurum.
Ni sciverint uti, fuerintque id jure paratum.
Nullo animus lucro pingui satiatur avarus:
Ipse Crates aurum abjecit virtutis amore.
Pauper eris nunquam Naturam vitè sequendo:
Exiguum natura cupit, multúmque libido.
Naturæ satis est fluvius, sat poma vel herba.
Vive natura, poteris sic esse beatus.
Exultet pauper, grates agat omnipotenti,
Liber enim multis patrimoni nexibus, ille.
Paupertas urbes munivit, reperit artes,
Paupertate sapit Socrates, Plato, cæcus Homerus.
Est odio pauper cunctis, affinibus atque:
Diligitur dives, tu quemque bonum tuearis.
Nemo cum propriis curare aliena valebit:
Rerum alienarum cura est gravis, atque molesta.

Sed

Seu pila delectat, sive alea, lude per ambo:
Ludere non turpe est, parco si tempore fiat.
Nil imprudenter faciendum fortuitóve:
Non ludo atque joco, sumus ad gravia creati.
Quisque Deum metuens, recto qui tramite pergit,
Spernitur à pravis, tu dilige semper honesta.
Est adolescentis majores se revereri:
Consilióque frui sapientum quolibet actu.
Corporeus labor est seniori diminuendus:
Exercere animum senior, non corpora debet.
Consilio senior juvenes patriámque juvabit:
Effugiat senior, languorem, desidiámque.
Dedecet ipsa Venus quemcunque magis seniorem:
Luxuriant juvenes, lasvi exempla sequendo.
Parturiens omnium conspectum vitat asella:
Committunt, homines vulgò turpissima quæque.
Pergit apes lo ngè quoties emittit olentum,
Egerit ante thorum, vel mensam, vir muliérque.
Munditiæ tibi sint vestitus, aut faciei.
Quos laudat sapiens, non quos reprendere possit.
Incedit sapiens, non ambulat, ergo cavebis
Ingressum celerem, vel tardum, sume decentem.
Esto pudicitiæ, vitæq; exemplar honestæ,
Sermone, ingressu, visu, gestúque decenti.
Hi tecum maneant, quorum sit vita pudica:
Infames procul esse velis, procul ire jubeto.
Tullius instituit præceptis officiorum,
Quem genuit, prosamque illi, non carmina misit.
Carmine fit longe brevior sententia, eventi
Longiùs hinc hærent, quæ carmine ritè notantur.
Idcirco, fili, de moribus officiisque
Carmen habes, tu disce simul cum fratribus illud.
Hæc intra luces viginti lusimus, at tu
Intra annum discens prudens eris, atque modestus.

FINIS.